

Final

EVİNİZE GELEN DERSHANE

ÖSS TARİH CEP KİTABI

final'in ücretsiz ekidir.

TARİHE GİRİŞ

Tarih; toplumların geçmişteki yaşayış, kültür ve uygarlıklarını neden-sonuç ilişkileri içinde inceleyen bilimdir. Tüm yönleriyle bilinen (bilimsel) **tarih yazının icadıyla başlar.**

Çok geniş bir karşılaştırma alanı olan Tarih, geçmişteki hatalardan ders alarak geleceğe güvenle bakmamızı sağlar. Vatan, millet, bayrak ve aile sevgisini pekiştirir. Hoşgörüyü artırır.

Bir tarihçi;

- ❖ Her bilim adamı gibi tarafsızlık ilkesine bağlı olmak zorundadır.
- ❖ Geçmişteki konuları incelediğinden deney metodunu kullanamaz.
- ❖ Olayları, geçtiği günün koşullarına göre değerlendirmelidir.
- ❖ Olayların yer ve zamanını mutlaka belirtmelidir.
- ❖ Bilgilerini kesin belgelere dayandırmalıdır.

Tarih yazının icadına göre iki ana devreye ayrılır :

I) Tarih öncesi devirler;

Yontmataş devri, Cilâltaş devri, Bakır devri, Tunç devri ve Demir devridir.

II) Tarih çağları;

İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ ve Yakınçağ'dır.

- ❖ Tarih öncesi devirlerin adlandırılmasında kullanılan araç-gerecin niteliğine bakılmıştır. Bu devirlerin başlama ve bitiş süreleri bölgelere göre farklıdır.
- ❖ Tarih çağları ise tüm insanlığı ingilendiren evrensel nitelikli olaylara göre birbirinden ayrılır. Örneğin; Yazının icadı, B. Roma'nın yıkılması, İstanbul'un Fethi, Fransız İhtilâli gibi..

ASYA ve MİSİR'DA KURULAN İLK MEDENİYETLER :

Günümüz uygarlık düzeyinin temelinde **Mezopotamya** ve **Mısır**'da kurulan ilk medeniyetler yatar. **Anadolu** medeniyetinin de günümüze etkisi oldukça önemlidir. Daha sonra sırasıyla; Yunan, Hellenizm, Roma ve İslâm medeniyetleri birbirinin etkisiyle gelişmiş, bugünkü Avrupa medeniyetine ulaşmıştır.

Başlangıçtan günümüze, uygarlıkta ileri gitmiş bölge ve toplumların önemli ortak özelliklerinden bazıları şunlardır: Düşünce serbestliği, uygun iklim koşulları, ekonomik olanakların genişliği, ticaret yolları üzerinde bulunma, yerleşim ve ulaşım kolaylığı...

Mezopotamya'da Sümerler;

- ❖ Ticaret malları için geliştirdikleri işaretlerden esinlenerek ilk yazıyı (çivi yazısını) icadettiler.
- ❖ Toplumsal düzenin iyi işlemesi amacıyla hukuka önem verdiler ve ilk yazılı kanunları hazırladılar. (Urgakina kanunları)
- ❖ Temeli din ve büyüculüğe dayalı olarak Astronomi alanında ilk çalışmalar yaptılar.
- ❖ Matematik, geometri, tıp ve müzik alanında da önemli gelişmeler kaydettiler.
- ❖ Yeterli miktarda taş bulunmamasına rağmen mimariye önem vererek çok sayıda tapınak (ziggurat) yaptılar. Bu tapınakların en büyüğü olan Babil Kulesi ile Zafer Anıtı Mezopotamya sanatının önemli eserleridir. Ayrıca Babil'in Asma Bahçeleri dünyanın yedi harikası arasında yer alır.

Nil'in sağladığı avantajlar sayesinde

Mısır'da;

- ❖ Yontmataş devrinden itibaren sırasıyla tüm dönemler yaşandı.

- ❖ Coğrafi faktörlerin sonucu olarak dışarıdan etkilenilmeden **özgün bir uygarlık** meydana getirildi.
- ❖ Tanımsal etkinlikler sonucu 365 günlük ilk **Güneş Takvimi** bulunarak günümüz takviminin temelleri atıldı.
- ❖ Dine dayalı olarak **mimariye** özel bir önem verildi. Tanrılar için **tapınaklar**, Firavunlar için Piramitler yapıldı.
- ❖ Ölümden sonra hayatın devam edeceği inancı **mumyacılığın** gelişmesini, mumyacılık insan vücudunun yakından tanınmasını ve **tıp biliminin** ilerlemesini sağladı.
- ❖ Tarım ve ticarete dayalı olarak **matematik ve geometri** bilimleri gelişti.
- ❖ Önasya toplumlarının aksine çivi yazısı kullanılmadı. Bunun yerine **Hiyeroglif** denilen **resim yazısı** geliştirildi.
- ❖ **Firavunların** aynı zamanda tanrısal bir güce sahip olduklarına inanıldığından çevre uluslardan daha koyu bir **mutlakiyet** uygulandı.

İSLAM TARİHİ

- I. İslâmiyet'ten önce Ortadoğu ve Arap Yarımadası
 - II. Hz. Muhammed'in hayatı (571 – 632)
 - III. Dört Hıfve Devri (632 – 661)
 - IV. Emeviler devri (661 – 750)
 - V. Abbasiler devri (750 ~ 1258)
 - VI. Endülüs Emevileri ve Benî Ahmer Devleti (756 – 1492)
- İslâmiyet'ten önce Ortadoğu'da söz sahibi olan iki önemli güç; Suriye, Filistin, Mısır, Anadolu, Trakya ve Makedonya'yı sınırları içinde bulunduran **Bizans İmparatorluğu** ile İran'da hüküm süren **Sasani Devleti** idi.

Arap Yarımadası'nda soy üstünlüğü anlayışı, kabilecilik, kan davaları ve bunların neden olduğu sürekli savaşlar siyasal

bir birlik kurulmasını engellemiştir. Toplumsal hayatta tam bir karmaşa ve eşitsizlik vardı. **Kadın haklarına** önem verilmezdi.

Putu tapıcılık yaygındı. Kâbe kutsal sayılırdı. Savaşlara ara verilen aylarda Mekke'de kurulan panayirlarda eğlenceler ve şiir yarışmaları düzenlenirdi. Haciz bölgesinin temel gelir kaynağı **ticaretti**.

Hz. Muhammed, küçük yaşta öksüz ve yetim kaldığından yetişmesinde dedesi ve amcasının yardımları büyük oldu. Kişiliği ve davranışlarıyla çevresindekilerin güvenini kazandı. Kendisine **El - Emin** denildi. Hacer-ül Esved'in (Kutsal Taş) Kabe'ye yerleştirilmesinde **Hakem Görevi** yaptı. 610 yılında gelen ilk vahiyyle Peygamber oldu. Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Ebubekir ve Hz. Zeyd hemen İslâmiyet'i kabul ettiler.

Hicret;

Mekkelilerin zulüm ve baskısı nedeniyle bir grup Müslüman önce Habeşistan'a göç etti. Ardından Medine'ye göçler başladı. Hz. Muhammed de 622'de Medine'ye Hicret etti.

"Hicretin en önemli sonucu, Mekkelilerin zulmünden kurtulan Müslümanların Medine'de kendi bağımsız devletlerine sahip olmalarıdır."

Hz. Muhammed'in Seferleri :

Bedir Zaferi ile (624) Mekkelilerin ilk saldırısı etkisiz bırakıldı. Mekkeliler, karşılarında ciddi bir devlet gücünün varlığını anladılar. Hz. Muhammed, aldığı tutsakları **fidyeye** ödemeleri ya da **okuma - yazma** öğretmeleri karşılığında serbest bıraktı.

Hz. Muhammed'in vadiye yerleştirdiği okçuların yerlerini terketmesi nedeniyle Müslümanların bir ara zor durumda kaldıkları **Uhut Savaşı** sonucunda (625) İslâmiyet'i sadece kendi güçleriyle yok edemeyeceklerini düşünen Mekkeliler çevre kabilelerin yardımına başvurdular.

Hendek Savaşı sonucunda (627) Mekkelilerin saldırı gücü tamamen tükendi.

Hudeybiye Barışı (628) ile Mekkeliler bir süre tarafsız hale getirildi. Bu süre içinde Yahudilerin yaşadığı **Hayber Kalesi** fethedilerek (629) Medine – Şam ticaret yolunun güvenliği sağlandı. Mekelilerin önemli bir bağlaşığı yok edildi.

630'da **Mekke** fethedilerek, Kâbe putlardan temizlendi. Mekkelilerin büyük bölümü Müslüman oldu. Daha önceki işkence ve zulümler affedildi. **Huneyn** zaferiyle Mekke'nin fethi pekiştirildi. **Tâif Kalesi** kuşatıldı, alınamadı.

Bizans ordusunun Arap yanmadası üzerine gelmesi ihtimaline karşı çıkan **Tebûk** seferinden, bir tehlike olmadığı anlaşıncaya savaşılmadan geri döndü. Bu sefer sırasında Şam'daki veba salgını nedeniyle ilk **karantina** uygulandı.

Dört Halife devrinin İslâm tarihindeki yeri ve önemi nedir?

Bu devir, Hz. Muhammed'in vefatından sonra doğabilecek ilk karışıklıkların önleildiği, Halifeler bir tür **seçimle** işbaşına geldiğinden, bir anlamda **Cumhuriyetin** uygulandığı devirdir.

Hz. Ebubekir döneminde; Kur'an âyetleri toplanarak bir kitap haline getirildi. Sahte peygamberler sorunu çözümlendi. Suriye'nin fethine başlandı.

Sınırların büyük bir hızla genişlediği Hz. Ömer döneminde; Suriye'nin fethi tamamlandı. Filistin – Kudüs – Mısır alındı. İran'daki Sasani devletine son verilerek Türklerle ilk sınır ilişkileri başladı. Genişleyen ülke toprakları ilk kez **yönetim birimlerine** ayrılarak **valiler** atandı. Sürekli ordular kuruldu.

Hz. Osman, Kur'an nüshalarını çoğalttırarak önemli merkezlere dağıttı. Kuzey Afrika fetihlerini başlattı. Şam'da vali olan Muaviye bir donanma kurarak Kıbrıs'ı aldı. Hazar Türkleriyle Horasan'da savaşlar yapıldı.

Hz. Ali; **Cemel Vak'ası** ve **Siffin savaşı** gibi iç sorunlarla uğraştığından O'nun döneminde fetihler durdu. İç savaşlar, Müslümanların Şii, Emevi ve Hariciler gibi gruplara ayrılması na neden oldu.

İslâm Tarihi'nin diğer dönemlerine gelince;

Emevîler; Halifeliği saltanata dönüştürdüler. İrkçi bir politika izlediler. İlk kez **Avrupa'da** fetihlerde bulundular (İspanya'yı ele geçirerek Vizigot kralığına son verdiler.) Türklerle kanlı savaşlar yaparak Türkistan'ı ele geçirmeye çalıştılar. **İstanbul'u** iki kez kuşattılar. Emevî Devleti'nin dağılma nedenlerinin başında kendi **soylarını üstün tutmaları** gelir.

Abbâsîler; Genişleme konusunda Emevîler kadar başarılı olamadılar. Buna karşılık **bilim ve kültür** çalışmalarına önem verdiler. Başkent Bağdat'ta **Hümanizma** ve **Rönesans** hareketleri görüldü. (Eski Yunanca eserlerin Arapça'ya çevrilmesinin etkisiyle). Müslüman toplumlar arasında ırk ayrımı gözetmediler. Türkleri yönetim ve orduda etkin görevlere getirdiler. Merkezi otoritenin zayıf oluşu, zayıflama ve dağılma dönemine girilmesinde etkili oldu. **Moğolların** Bağdat'ı işgaliyle devlet yıkıldı.

"Abbâsî tarihinin ilk önemli olayı olan ve Abbâsî - Türk işbirliği sayesinde Çinlilerin yenildiği Talas Savaşı (751), Türklerin İslâmiyet'in koruyuculuğunu üstlenmelerinin başlangıcı sayılır."

Endülüs Emevîleri; genişleme şansları olmadığından kültür ve medeniyete önem verdiler. Başkent **Kurtuba'da** Avrupa'nın ilk üniversitelerini açtılar. Devletin parçalanmasından sonra; başkenti **Gırnata** olan **Beni Ahmer Devleti** tarafından bölgede İslâm Medeniyetinin geliştirilmesi sürdürüldü. İspanya birliğinin kurulmasıyla bölge tamamen Hristiyanların eline geçti.

İlk Müslüman Türk devletleri hangileridir?

Devletin Adı

Etkili olduğu bölgeler

Karahanlılar (840 - 1212)

Mâveraünnehir

Gazneliler (963 - 1183)

Afganistan, İran, Horasan,
Hindistan

Tulunoğulları (868 - 905)

Mısır, Suriye

Akıştılar (935 - 969)

Mısır, Suriye, Hicaz

Karahanlılar; İlk Türk - İslâm sentezini başlattılar. Orta Asya kültür ve medeniyetini Büyük Selçuklulara aktardılar. Türk - İslâm edebiyatının ilk örneklerini (**Kutadgu Bilig, Divan-ı Lûgat-it Türk...**) verdiler. Her alanda (resmi yazışmalar, bilim, edebiyat) **Türkçe** kullandılar.

Gazneliler; Yabancı ülkelerde kurulmuş bir Türk - İslâm İmparatorluğu'dur. **Hindistan'**ı fethederek bölgede Türk - İslâm kültürünü yaymışlardır. Abbasi halifelerini fiilen koruyan ve hükümdarları **sultan** ünvanıyla anılan ilk Türk devletidir.

BÜYÜK SELÇUKLULAR (1040 - 1157) :

İlk liderleri **Selçuk Bey**'dir. Büyük sultanları **Tuğrul Bey, Alparslan, Melikşah ve Sancar**'dır.

Dandanakan Savaşı'yla (1040), Gaznelilerin sonunu hazırlayarak İran'a egemen oldular. Yurt edinmek amacıyla Anadolu'ya ilk sistemli akınları başlattılar. **Pasinler** savaşında Bizans ve Gürcüleri yendiler (1048).

Bizans ordusunun imha edildiği **Malazgirt** savaşıyla **Anadolu'nun kapılarını tamamen Türklere açtılar (1071).** Abbasileri, Büveyhoğlu ve Fatımi saldırılarından kurdular. İslâm sanatına yeni teknikler kazandırdılar (**Nizamiye medreseleri, kümbetler, silindirik minareler...**)

Başta **taht kavgaları** olmak üzere, Atabeylik sistemi, Türkmenlerin küstürülmesi, Abbasilerin eski siyasal güçlerine kavuşmak istemeleri, Haçlı seferlerinin başlaması gibi nedenlerle dağılma dönemine girerek parçalandılar. İmparatorluğa son büyük darbeyi bir Moğol kavmi olan Karahitaylar **Katvan** savaşında vurdu (1141).

ANADOLU SELÇUKLULARI (1075 - 1318)

Merkezi Anadolu'da olan ilk Türk devletidir. **Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştirmişlerdir.**

Devletin kurucusu **Süleyman Şah**'tan sonra etkili sultanlarından başlıcaları; I. Kılıçarslan, I. Mesut, II. Kılıçarslan,

1. İzzeddin Keykâvus ve 1. Alâeddin Keykubat'tır. Devletin dağılma dönemine girmesine neden olan hükümdarsa **II. Gıyaseddin Keyhusrev'dir.**

Anadolu Selçuklu sultanlarını uğraştıran ilk önemli olay **Haçlı Seferleridir.** Türk - İslâm dünyasının tehlikeyi yeterince kavrayamadığı dönemde Haçlılara karşı büyük mücadeleler vermişlerdir. Bu konuda en başarılı sultanlar **I. Kılıçarslan, I. Mesut ve II. Kılıçarslan'dır.**

Bizans'ın Haçlı seferlerinin meydana getirdiği sarsıntıdan yararlanarak Anadolu'ya tekrar egemen olmak istemesi üzerine yapılan **Miryakefalon Savaşı'nda (1176).** Anadolu Selçuklular tarihlerinin en büyük zaferini kazandılar. **Bu zafer Anadolu'nun kesin Türk yurdu olduğunu belgelledi.**

Anadolu Selçuklularının son önemli savaşı devletin dağılma dönemine girmesine neden olan **Kösedağ Savaşı'dır (1243).** Bu savaş sonucunda Anadolu, Moğol denetimine girdi. Çok sayıda masum insan katledildi. Batıdaki Türkmen boyları bağımsız beylikler haline geldiler.

ORTAÇAĞ'DA AVRUPA

Ortaçağ Avrupası'nın önemli iki özelliği, **Feodalite rejimi ve Kilise taassubudur.** Roma'nın parçalanması ve Batı Roma'nın yıkılmasının ardından Avrupa'da kurulan Frank Kralığı, kısmen başarılı olmuşsa da son zamanlarına doğru varlığını sürdürürebilmek için asillere geniş topraklar verdi. Asiller de bu topraklarda kurdukları şatolarda bağımsız birer kral gibi hareket etmeye başladılar. Kendisini savunmasız ve güçsüz hisseden köylüler, korunmaları karşılığında bu feodal yöneticilerin hizmetine girdiler. **Efendi - köle** anlayışı yaygınlık kazandı. Sınıflaşma korkunç boyutlara ulaştı. Karşısında güçlü kralar bulunmayan Katolik Kilisesi ve bu kilisenin lideri olan **Papalar,** derebeyleri desteklediler. Derebeylik rejiminin yaygınlaşmasını körüklediler. Bunun sonucu olarak da nüfuz ve otoriteleri arttı. Rahipler, tıpkı asiller gibi rahat bir hayat sürdürdüler.

Ortaçağın en önemli olayı uzun süre devam eden **Haçlı Seferleri'dir**. Türk - İslâm dünyasını olumsuz, Avrupa'yı olumlu yönde etkileyecek olan bu seferlerin dini, siyasal ve ekonomik birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin başlıcaları şunlardır: Müslümanların eline geçen ve Hristiyanlarca kutsal sayılan yerlerin ele geçirilmek istenmesi, Avrupa'nın ekonomik yönden fakirliğine karşı doğunun zenginliği, Türklerin Malazgirt zaferinin ardından Anadolu'da ilerlemeleri üzerine Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi, kralların şövalyelerden kurtularak siyasal nüfuzlarını güçlendirmeyi amaçlamaları, Türk ve Müslümanlara karşı Avrupa'da kurulan Kluni tarikatının kışkırtıcı çalışmaları.

Haçlı Seferlerinin Sonuçları :

Çok sayıda asilzade bu savaşlarda öldüğünden **kralların nüfuzu arttı**, Feodalite rejimi zayıflarken mutlak krallıklar güçlenmeye başladı. **Kağıt, pusula, barut** gibi birtakım teknik buluşlar Avrupa'ya geçti. Avrupa'da halk okulları açıldı. Bu okullara yoğun ilgi gösteren **burjuva** sınıfı önem kazandı. Okuma - yazma Kilise'nin tekelinden çıktı. Halk bilinçlendikçe, Ortaçağ Avrupası'nın karanlık düşüncesi Skolastik felsefenin yerini **Hümanizma akımı** almaya başladı. Kilise otoritesi sarsıldı. Rahipler ve asiller gibi üst sınıflar önem kaybettiler. Bütün bu gelişmelerin yanısıra öğrendiği teknik bilgileri çok iyi değerlendiren Avrupalı, bir süre sonra dünyanın bilinmeyen gizli kalmış bölgelerini keşfederek ekonomisini de güçlendirdi. Hızlanan Doğu Batı ilişkileri Büyük Coğrafya Keşifleri'ne kadar Akdeniz limanlarının önem kazanmasını sağladı.

Türk ve İslâm devletleri, ekonomik yönden giderek zayıfladılar. Anadolu ve Ortadoğu'da birçok uygarlık eseri tahrip edildi. Anadolu Selçukluların bir süre için ekonomik ve siyasal kriz içine girdi. Hatta I. Haçlı seferinin ardından I. Mesut'un ilk zamanlarında Danışmentlilere adeta bağımlı yaşadılar. Kısacası bu seferlere kadar **Doğunun elinde bulundurduğu medeni üstünlük**, bu seferlerden sonra Avrupa'ya geçmeye başladı.

Ortaçağ'da yaşanan bir diğer önemli olay da Fransa ve İngiltere arasında aralıklarla yüzyılı aşkın bir süre devam eden "**Yüzyıl Savaşları**"dır. İngiltere'nin bir kısım Fransa topraklarını kendi sınırlarına katmak istemesi üzerine çıkan bu savaşlar ilk zamanlarda tamamen Fransa'nın aleyhine devam etti. Fransızların tüm ümitlerini yitirdikleri bir anda genç bir kız ortaya atılarak Fransa'nın kurtancısı olduğunu iddia etti. O'nun Fransız halkı üzerindeki etkisi sonucunda İngilizlere karşı başanlı savunmalar başlatıldı. **Jan Dark**'ın İngilizler tarafından tutuklanıp ateşte yakılarak öldürülmesinden sonra tüm Fransızlar harekete geçerek Yüzyıl savaşlarının kendi lehlerine sonuçlanmasını sağladılar. Bu savaşlarda çok sayıda şövalye hayatını kaybettiğinden Fransa'da krallığın mutlak otoritesi güçlendi. İngiltere'de iç savaş çıktı. Lankastr ve York soyları arasındaki bu iktidar mücadelesine savaşan soyların armalarından dolayı "**Çifte Gül Savaşları**" adı verildi.

OSMANLI TARİHİ (1299 - 1922)

Genel Özellikleri :

- Türk tarihinin en uzun ömürlü devletidir.
- Üç kıtaya yayılan tek Türk devletidir.
- Gazneliler ve Büyük Selçuklular gibi çok uluslu bir Türk - İslâm İmparatorluğu'dur.
- Emevilerden sonra Avrupa'da fetihlerde bulunan ikinci Müslüman devlettir.
- Egemenlik hakkını elinde bulunduran padişahlar, hukuk kuralları, divan kararları ve geleneklere saygılı davranmışlardır.
- Gücün tek elde toplanmasına özen gösterilmiş, şehzadelerin ülke topraklarını parçalamasına izin verilmemiştir.
- Sağlıklı büyüebilmek ve saldırıları önlemek amacıyla doğu yönüne de sefeler düzenlemiştir. Ancak asıl hedefi ve ilgi alanı Batı olmuştur.

Osmanlı Tarihi'nin Siyasi Devrelere Ayrılması :

I. Kuruluş Devri (1299 - 1453) :

Osman Bey'in Söğüt'te uç beyliğini kurmasıyla başlar, Fatih'in İstanbul'u fethine kadar devam eder.

II. Yükselme Devri (1453 - 1579) :

İstanbul'un fethinden sonra Sokullu'nun ölümüne kadar devam eder.

III. Duraklama Devri (1579 - 1683/1699) :

Sokullu'nun ölümünden II. Viyana kuşatmasına kadar devam eder. Ardından Karlofça Antlaşması ile gerilemenin başlaması kesinleşir.

IV. Gerileme Devri (1699 - 1792) :

Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasından Yaş Antlaşması'na kadar devam eder.

V. Dağılma ve Parçalanma Devri (1792 - 1918/1922) :

Yaş Antlaşması ile hızlanan çöküş Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından fiilen son bulur. Saltanatın kaldırılması ile de devletin hukuksal varlığı tamamen ortadan kalır.

OSMANLI SOYU

- 1) I. OSMAN (1299 - 1324)
- 2) ORHAN (1324 - 1362)
- 3) I. MURAT (Hüdavendigâr) (1362 - 1389)
- 4) I. BAYEZİT (Yıldırım) (1389 - 1402)
- 5) I. MEHMET (Çelebi) (1413 - 1421)
- 6) II. MURAT (1421 - 1451)
- 7) II. MEHMET (Fatih) (1451 - 1481)
- 8) II. BAYEZİT (Veli) (1481 - 1512)
- 9) I. SELİM (Yavuz) (1512 - 1520)
- 10) I. SÜLEYMAN (Kanuni) (1520 - 1566)

- 11) II. SELİM (Sarı) (1512 - 1520)
- 12) III. MURAT (1574 - 1595)
- 13) III. MEHMET (1595 - 1603)
- 14) I. AHMET (1603 - 1617)
- 15) I. MUSTAFA (1617 - 1618 - I. Defa)
(1622 - 1623 - II. Defa)
- 16) II. OSMAN (Genç) (1618 - 1622)
- 17) IV. MURAT (1623 - 1640)
- 18) İBRAHİM (1640 - 1648)
- 19) IV. MEHMET (Avcı) (1648 - 1687)
- 20) II. SÜLEYMAN (1687 - 1691)
- 21) II. AHMET (1691 - 1695)
- 22) II. MUSTAFA (1695 - 1703)
- 23) III. AHMET (1703 - 1730)
- 24) I. MAHMUT (1730 - 1754)
- 25) III. OSMAN (1754 - 1757)
- 26) III. MUSTAFA (1757 - 1774)
- 27) I. ABDÜLHAMİT (1774 - 1789)
- 28) III. SELİM (1789 - 1807)
- 29) IV. MUSTAFA (1807 - 1808)
- 30) II. MAHMUT (1808 - 1839)
- 31) ABDÜLMECİT (1839 - 1861)
- 32) ABDÜLÂZİZ (1861 - 1876)
- 33) V. MURAT (1876 - 1876)
- 34) II. ABDÜLHAMİT (1876 - 1909)
- 35) V. MEHMET REŞAT (1909 - 1918)
- 36) VI. MEHMET VAHDETTİN (1918 - 1922)
ABDÜLMECİT (Halife) (1922 - 1924)

Kurtuluş Devri (1299 - 1453)

XIV. yüzyılı ve XV. yüzyılın birinci yarısını kapsar.

Bu devrin padişahları; **Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat, I. Bayezit (Yıldırım), I. Mehmet (Çelebi)** ve **II. Murat**'tir.

Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar geçen devrede Osmanlı Devleti, yarı göçebe bir Türkmen beyliğinden dünyanın büyük devletleri arasına yükselmiştir. Örneğin I. Murat döneminde Osmanlılar, Avrupa'nın hatırı sayılır devletlerinden biri olan İngiltere'den daha büyük ve güçlüydü. Bu devirde **Rumeli'ye geçiş** ve **Ankara Savaşı** devletin kaderini ilgilendiren iki önemli dönüm noktasıdır. Rumeli'ye geçiş ve Balkanlarda ilerleme Osmanlılar için yeni kaynaklar yeni yerleşim alanları demektir. Avrupalı'ya göre ise; Türkler, dünkü (1096 - 1270) Haçlı seferlerinin cevabını veriyorlardı. Türk ilerleyişini durdurabilmek amacıyla Papalığın organizesinde önce Balkanların sonra da tüm Avrupa'nın katıldığı birleşik Haçlı orduları hazırlandı ve harekete geçirildi. **Sırp Sındığı** (1364 - I. Murat), **I. Kosova** (1389 - I. Murat), **Niğbolu** (1396 - Yıldırım Bayezit), **Varna** (1444 - II. Murat) ve **II. Kosova** (1448 - II. Murat) savaşları Kuruluş devri boyunca Osmanlılara karşı düzenlenen Haçlı saldırılarıdır. Bu savaşların tümü, Osmanlıların zaferiyle sonuçlanmış Macaristan'a kadar olan alanlar Osmanlı denetimine girmiştir.

Ankara Savaşı ise; Osmanlı birliğinin dağılmasına, on bir yıllık bunalım devrinin başlamasına neden olmuştur. Fakat devletin gelişip - güçlenmesini etkileyen faktörlerden olan **bir anda birden fazla otoritenin hüküm sürmesine izin verilmemesi** sayesinde devlet parçalanmaktan kurtulmuştur. Tabii ki, bunu sağlayan **Çelebi Mehmet** de Osmanlı tarihinde devletin ikinci kurucusu olarak haklı yerini almıştır.

Bu devirde sonuca ulaştırılmayan iki amaç şunlardır: Birisi her beyliğin olduğu gibi Osmanlıların da temel amacı olan **Anadolu birliğinin tam olarak sağlanması** diğeri de Emevilerden bu yana İslam devletlerinde bir ideal haline gelen **İstanbul'un fethi**, (Bu amaçlar yükselme devrinde gerçekleştirilecektir.)

YÜKSELME DEVRİ (1453 - 1579)

Genel kabule göre İstanbul'un fethiyle başlayan Yükselme Devri Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüyle son buldu. Bu devrin padişahları; **Fatih Sultan Mehmet** (II. Mehmet), **II. Bayezit**, **Yavuz Sultan Selim** (II. Selim), **Kanuni Sultan Süleyman** (I. Süleyman), **II. Selim** (Sarı Selim) ve **III. Murat**'tir. Ancak II. Selim iktidarı ve III. Murat'ın ilk yılları etkili Sadrazam Sokullu'nun adıyla "**Sokullu Devri**" olarak anılmış ve bu devir Yükselmenin son halkası olmuştur.

Yükselme Devri her bakımdan Osmanlı İmparatorluğu'nun en etkili devridir. Özellikle Fatih, Yavuz ve Kanuni dönemleri imparatorluğun sınırlarının hızla genişlediği dönemlerdir. **İstanbul'un fethi**, bugün bile Türkün Avrupalı olmasını sağlarken, Avrupa insanının serbest düşünceli din ve vicdan özgürlüğünü, hoşgörü ve toleransı kısacası yeni bir çağın özelliklerini tanımasını sağlamıştır. **Otlukbeli zaferiyle** Akkoyunlu ordusu perişan edilmiş, böylece önce Anadolu, sonra da tüm İmparatorluk Timur gibi bir liderin (Uzun Hasan) iktisadlarına alet olmaktan ve parçalanmaktan kurtulmuştur. **Çaldıran (1514)**, **Mercidabık (1516)**, **Ridaniye (1517)** gibi üç büyük zaferle doğudan gelebilecek ve İmparatorluğu tehdit edebilecek tehlikeler uzaklaştırılmıştır. **Mohaç Zaferi (1526)**, Balkanlara çıktığı andan itibaren Osmanlıya karşı Avrupa'nın jandarmalığını yapan **Macaristan'ın** sonunu hazırlamış, bu zaferin ardından Macaristan'ın fethi hızla tamamlanmıştır. Bu zaferden sonra Avrupa'nın Osmanlılara karşı koruyuculuğu **Avusturya'ya** geçmiş ve Alman İmparatorluğu'nun en güçlü birimi olan bu devlete **İstanbul Antlaşması (1533)** ile Osmanlı üstünlüğü kabul ettirilmiştir.

Yine bu devirde İran'la ilk esaslı antlaşma imzalanmış, İran **Amasya Antlaşması (1555)** ile bugünkü Irak topraklarının önemli bölümünü Osmanlılara bırakmıştır. **Fransa** ile dostluk ilişkileri kurulmuş, son ana kadar Fransa'nın izleyeceği iki yüzlü siyasete rağmen dostluk sürdürülmüştür. Zira büyük bir asker olduğu kadar aynı zamanda iyi birer diplomat olan **Fa-**

tih ve **Kanuni** şu durumdan gayet emindiler. Eğer Osmanlının karşısındaki Hristiyan - Avrupa biraraya gelirse Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'da kalıcı olamayabilirdi. Zira devletin düşmanları yalnız Avrupalılar değildi. Doğu sınırlarının da sürekli kontrol edilmesi gerekiyordu.

Yine bu devir **Özgün Osmanlı mimarisinin** klasik devrini yaşadığı, bilimin her dalında en iyi eğitimin verildiği devirdir. **Sahn-ı Seman** ve **Süleymaniye** medreselerinde branşlaşmaya da gidilerek her türlü bilimin ihtisası yapılabilirdi. Mısır'ın fethiyle zenginleşen hazine bu avantajı uzun süre koruyamadı. Hindistan yolunun bulunmasıyla deniz aşırı ülkelere kayan doğu - batı ticareti Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkiledi. Bu durum maliyenin bozulmasında başlıca sebeplerden birisini oluşturdu.

Preveze deniz zaferiyle (1538) Akdeniz bir Türk gölü haline getirildi. Bu zafere kadar Akdeniz denetimini elinde bulunduran Venedikliler önemli güç kaybına uğradılar. **Hint deniz seferleri** ve **Endonezya**'ya yardım gibi etkinlikler Osmanlı padişahının Halifeliği elinde bulundurmasından kaynaklandı. Bu tür faaliyetler küçük bazı yararlar dışında İmparatorluğa kalıcı faydalar sağlamadı. Zira bir süre sonra Hindistan İngiliz sömürgesi haline geldi.

Sokullu Mehmet Paşa'nın sadrazamlığı devam ederken padişah olan **II. Selim** hiç sefere çıkmayan ilk Osmanlı padişahı oldu. O'nun zamanında ve kendisinden sonraki III. Murat dönemlerinde **duraklama izleri görülmeye başlandı**. Padişahların ikinci plana düşmesi, sadrazamların önemlerinin artması bir yana, saray kadınları ve saray ağaları yönetimde söz sahibi olmaya başladılar.

YENİÇAĞ'DA AVRUPA

Büyük Coğrafya Keşifleri :

Nedenleri : Avrupalıların yeni arayışlar içine iten nedenler çeşitlidir. Bunlardan başlıcaları; Haçlı Seferleri'nden itibaren pusulayı yakından tanıyan Avrupalıların bu aygıt üzerin-

de son düzenlemeleri yaptıktan sonra açık denizlere çıkma cesareti göstermeleri, Doğu - Batı ticaretinin denetiminin diğer bir deyişle İpek ve Baharat yollarının Türk ve Müslümanların eline geçmesi, Avrupa'da ilerlemeye başlayan ve Bizans'a son veren Türklerin Karadeniz ve Akdeniz'i denetim altına almaları. Ekonomik sıkıntı içine düşen Avrupalıların Doğu'nun zenginliğine ilgi duymaları. Avrupalıların tanımadıkları yerleri merak etmeleri. Ortaçağ Avrupası üzerinde etkili olan birtakım efsane ve hurafelerin geçerliliğini yitirmesi, aydın düşünceli insanların sayılarının giderek artması. Bilim ve teknolojik alandaki ilerlemeler.

☛ Amerika'nın Keşfi (1492)

☛ Ümit Burnu Yolu'nun Bulunması (1486-1698)

☛ Dünya'nın Dolaşılması (1519 - 1522)

Sonuçları :

☛ Yeni kıtalar ve okyanusların varlığının anlaşılmasını yeni ürünler, kültürler ve insanların tanınmasını sağladı.

☛ Avrupa'nın giderek zenginleşmesine, bunun aksine doğu ülkelerinin fakir düşmesine yol açtı.

☛ Büyük sömürge İmparatorluklarının kurulmasına, Amerika, Afrika ve Uzakdoğu'nun Avrupa devletleri tarafından sömürgeleştirilmesine yol açtı.

RÖNESANS

Rönesans; bilim, edebiyat ve diğer güzel sanatlar alanındaki yeniliklerdir. Önce İtalya'da başlayan Rönesans hareketleri Fransa, Almanya, İngiltere, İspanya, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır.

Rönesans'ın Nedenleri :

☛ Haçlı Seferleri sonucunda bazı Doğu'lu düşünürlerin eserlerinin Avrupalılar tarafından tanınması.

☛ Matbaa sayesinde Avrupa'da basılı eser sayısının ve okuma - yazma oranının artması.

Coğrafya Keşifleri'nin başlamasıyla, yeni kültür ve uygarlıkların tanınması.

Bilim ve sanatı seven ve koruyanların artması (Mesen sınıfı).

Rönesans, hangi nedenlerle önce İtalya'da başlamıştır?

İtalya'nın konumu nedeniyle diğer Avrupa ülkelerinden daha önce Doğu uygarlıklarını tanınması.

Akdeniz ticareti sayesinde ekonomik durumunun iyi olması.

Roma Uygarlığı'nın ve Papalığın merkezi olması.

Bir tür Cumhuriyetle yönetilen İtalyan şehir devletlerinde diğer Avrupa ülkelerine oranla daha özgür bir ortamın bulunması.

Rönesans'ın Sonuçları :

Ortaçağ boyunca etkili olan ve kilise taassubundan doğan skolastik felsefenin yerini serbet düşünce aldı.

Kilisenin halk üzerindeki otoritesi sarsıldı. Reform hareketleri başladı.

Avrupa ülkeleri, bilim ve sanatta ön plana çıktı.

REFORM

Reform : Yeniden düzenlemek anlamına gelen Reform, tarihi terim olarak "Yeniçağ başlarında Avrupa'da meydana gelen" dini düzenlemeleri ifade etmektedir.

Nedenleri :

Katolik Kilisesi'nin bozulması. Kilise olanaklarının rahiplerin kişisel çıkarları için kullanılması.

Endütljans sorunu. Din adamlarının günah çıkarma bahanesiyle halkı ekonomik yönden sömürmesi.

Matbaanın yaygınlaşması. Okuma - yazma oranının artmasına paralel olarak halkın giderek bilinçlenmesi.

“ *İncilin Latince'den diğer Avrupa dillerine çevrilmesi.*

Martin Luter'in öncülüğünde **Almanya'da** başlayan Reform Hareketleri, daha sonra **Kalven** tarafından **Fransa'da** yayıldı. Bu hareketler sonucunda **Protestanlık** adlı yeni bir mezhep doğdu. Almanya yönetimi **Obsburg Antlaşması'yla** (1555). Protestanlığı resmen tanımak zorunda kaldı.

Sonuçları :

- “ *Hristiyanlık'ta yeni mezhepler ortaya çıktı.*
- “ *Katolik kilisesi, kendisine bağlı birimleri yeniden düzenledi.*
- “ *Eğitim, kilise denetiminden çıktı. Lâik düşünce doğdu.*
- “ *Yeni mezheplerin yayılmasını önlemek amacıyla bazı ülkelerde **inglisisyon mahkemeleri** kuruldu.*

ABD'NİN KURULMASI

1492'de keşfedilen, XVI. yüzyıl başlarında yeni bir kıta olduğu ilan edilen Amerika'ya önce İspanyollar ve Portekizliler egemen oldular. Bir süre sonra İngilizler ve Fransızlar Kuzey Amerika'da sömürgeler oluşturdular.

İngiliz Krallığı'na bağlı olarak yönetilen 13 sömürge, kendilerinin İngiltere Parlamentosu'nda temsil edilmemelerinden rahatsızlık duyuyorlardı. Yedi yıl savaşları sonunda (1756 - 1763) ekonomik durumunu düzeltmek isteyen İngiltere Amerika'daki sömürgelerine yeni vergiler uygulamak isteyince ayaklanma başladı. **Fladelfiya** kentinde toplanan bir kongre İngiltere'ye karşı savaş kararı verdi (1774). 1776'da toplanan 2. Fladelfiya Kongresi ile de, bağımsızlık ilan edildi. **İnsan hakları bildirisi** yayınlandı.

Bağımsızlık savaşlarında Amerikalılara Fransa yardım etti. Savaşlar 1783'te Fransa'da imzalanan **Versay Antlaşması** ile sona erdi. Amerikalılar bağımsızlıklarına kavuştular.

Versay Antlaşması'ndan sonra Amerika'da oluşturulacak yönetim konusunda anlaşmazlıklar başladı. İç savaşa dönüşen bu anlaşmazlıklar 1787'de Amerika Birleşik Devletleri'nin federal bir Cumhuriyet etrafında birleşmesiyle sonuçlandı.

FRANSIZ İHTİLALİ ve YAKIN ÇAĞ'IN BAŞLAMASI

İhtilalin Nedenleri :

- 600 Fransa'nın koyu bir Mutlakiyetle yönetilmesi, Kralları halkı köle gibi görmesi.
- 600 Sosyal sınıflar arasında korkunç bir uçurumun bulunması.
- 600 Monteskiyö, Volter, Didero ve Jan Jak Ruso gibi bilgilerin, eserleriyle halkı aydınlatmaları.
- 600 İngiltere ve Amerika'nın Fransız halkını etkilemesi.
- 600 Halkın ağır vergiler altında ezilmesi.

İhtilalin Dönemleri :

1789'da başlayan İhtilal'in oluşumu şu devrelere ayrılır. Entajenero (Kurucu Meclis Devri), Meşrutiyet Meclisleri Devri, Millî Konvansiyon Meclisi Devri, Direktuar Devri, Konsüllük Devri.

İhtilalin Sonuçları :

- 600 Yakın Çağ başladı.
- 600 Hürriyet, adalet, eşitlik, milliyet gibi yeni düşünce ve prensipler ortaya çıktı.
- 600 Ulusal devletler devri açıldı. İmparatorluk anlayışı sarsıldı.
- 600 İnsan Hakları gündeme geldi.
- 600 İhtilalin yaydığı fikirlerden çekinen diğer Avrupa ülkeleri (Avusturya, Rusya, İngiltere, İspanya...) ile Fransa arasında savaşlar başladı.
- 600 Özellikle çok uluslu imparatorluklarda, -bu arada Osmanlı İmparatorluğu'nda- milliyet ayaklanmaları başladı. Bu imparatorlukların parçalanma süreci hızlandı.

XVIII. yüzyıl sonlarındaki bu büyük ihtilalden sonra XIX. yüzyılda çeşitli Avrupa Ülkelerinde 1830 ve 1848 İhtilalleri meydana geldi. Fransız İhtilali'nin getirdiği ilkelerin yerleşmesi bu ihtilallerden sonra mümkün oldu.

XIX. yüzyılda başlayan **sanayi inkılabı** sonucunda gündeme gelen işçi hakları 1848 İhtilallerini hazırlamış, bu ihtilaller de yeni akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artan üretime paralel olarak sömürgecilik akımı hız kazanmış, artan ekonomik rekabet, XX. yüzyıl başlarında I. Dünya Savaşı'nın temel nedenlerini hazırlamıştır.

OSMANLI İMPARATORLUĞU DURAKLAMA DEVRİ (XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu)

Duraklama Nedenleri :

- Merkezi yönetimin bozulması (Temel neden)*
- Ordunun bozulması*
- Maliyenin bozulması*
- Adalet ve eşitlik ilkelerinden sapılması*
- Merkezde (Yeniçeri) ve eyaletlerde (Celâli) ayaklanmaların yaygınlaşması*
- Memuriyetlerin para karşılığı satılması*
- İmparatorluğun doğal sınırlara ulaşması*
- Güçlü devletlerle komşu olunması*
- Coğrafya keşifleriyle zenginleşen Avrupa'nın bilim ve teknikte hızla ilerlemesi*

XVII. Yüzyıl yeniliklerinin özellikleri :

- Devlet mevcut sınırlarını koruduğundan kendine olan güveni devam etti. İslahatlarda Batıdan yararlanma yoluna gidilmedi.
- Yenileşme hareketleri daha çok ayaklanmaları bastırma-ya yönelik olarak gerçekleştirildi.

- ❖ Yenilikler, yüzeysel, baskı ve şiddete dayalı ve yenilikçilerin hayatıyla sınırlıydı.
- ❖ Yenilikçiler, kapıkulu ordusu, ilmiye sınıfı ve saray ağalarının tepkisiyle karşılaştılar. Genç Osman yenilik yapmak istediği için tahtından indirilip öldürülen ilk padişah oldu.
- ❖ XVII. yüzyılın başlıca yenilikçileri; Genç Osman, IV. Murat, Kemankeş Mustafa Paşa, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülü Mehmet Paşa, Fazıl Ahmet Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Fazıl Mustafa Paşa'dır. Bunlar içinde ilk esaslı yenilikçi, Genç Osman en güçlü yenilikçi de IV. Murat'tır.

Celâli İsyanları :

Kökü XVI. yüzyılda Yavuz dönemine kadar gider. Yavuz döneminde isyan eden Yozgatlı Celal'in adıyla anılan bu ayaklanmalar, genel olarak Anadolu'da çıkan isyanlardır. Celaliler, Devlet gücünü tehdit edebilecek güce ilk kez I. Ahmet döneminde ulaştılar. Bunda III. Mehmet'in Avusturya seferi (Haçova) sırasında ordudan kaçan bir grup Yeniçerinin Anadolu'ya geçerek Celalilere katılmaları da rol oynadı. Ayrıca geleneksel yetiştirme biçimleri bozulan Leventler de karaya çıkıp Celalilere katılmaya başladılar. Celalilerin çoğalması merkezi yönetimin bozulmasıyla yakından ilgilidir. Bozulan yönetim, tımar ve zemetlerin dağıtımında adalet ilkelerini çöğnemiş, rüşvet ve haksızlıklar da Celali ayaklanmalarının temel nedenini oluşturmuştur.

XVII. yüzyıldaki başlıca Celali ayaklanmaları şunlardır : Karayazıcı Abdülhalim, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu, Tavi Ahmet Abaza Mehmet, Abaza Hasan, Kör Mahmut, Gürcü Nebi, Katircioğlu, Vardar Ali, İbşir Paşa...

Genel olarak XVII. yüzyılı kapsayan Duraklama Devri'nde Osmanlı İmparatorluğu, mevcut sınırlarını korumakla birlikte, bazı padişahlar ve devlet adamları bozulma ve yozlaşmaları görmeye başlamış, ıslahatlarla olumsuzlukları gidermeye çalışmışlardır. Ne var ki, bazı padişahların iyi niyetli çabaları,

çoğunluğun yozlaşmanın gerçek boyutlarını görmesini engellemiştir. Orduda başlayan bozulmalar ve Seyfiye - İlimiye işbirliği padişahların bile hayatlarının son bulmasına neden olmuştur. Bu konuda ilk örnek Padişah **Genç Osman**'dır. Osmanlı tarihinin bu ilk büyük yenilikçisi, Yeniçeri ocağına son verme düşüncesini hayatıyla ödemiştir. Valide sultanların "**Saltanat Naibesi**" sıfatıyla, saray ağalarını da ortak cephelerine alarak yönetimde söz sahibi olmaları, rüşvet ve adam kayırmanın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu konuda I. Ahmet'in eşi Kösem Sultan en belirgin örnektir.

Duraklama devrinde; Avusturya ile 1593 - 1606 savaşları sonunda imzalanan **Zitvatoruk Antlaşması** ile Batı karşı-sındaki Osmanlı üstünlüğü kayboldu. Yine Avusturya ile yapılan 1658 - 1664 savaşları sonucunda imzalanan **Vasvar Antlaşması** ile de Viyana kuşatmasına kadar Osmanlı - Avusturya barışı sağlandı.

İran'la Yükselme Devri sonlarında başlayan ve Duraklamanın başlarında sona eren Kafkas savaşları yapıldı. Bu savaşlar sonucunda imzalanan **Ferhat Paşa Antlaşması**, İmaratorluğu **doğuda en geniş sınırlarına** ulaştırdı (1590). **Nasuh Paşa** antlaşması ile Ferhat Paşa antlaşmasında alınan yerler İran'a geri verildi (1611). **Serav Antlaşması** ile de Nasuh Paşa Antlaşması yeniden onaylandı (1618). IV. Murat, iç düzeni sağladıktan sonra İran sorunuyla uğraştı. Düzenlediği iki büyük sefer sonucunda **Kasr-ı Şirin Antlaşmasını** imzalayarak bugünkü Türk - İran sınırını çizdi (1639).

Osmanlı egemenliğinden çıkan Lehistan üzerine iki önemli sefer düzenlendi. **Hotin Antlaşması**'yla sonuçlanan ilk seferde Genç Osman Yeniçerilerin gevşekliği nedeniyle umduğu sonucu elde edemedi. İkinci sefer Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa ve Padişah IV. Mehmet tarafından düzenlendi. Bu başarılı sefer sonucunda Ukrayna'nın önemli bölgesi **Podolya**'nın Osmanlı topraklarına katıldığı **Bucaş Antlaşması** imzalandı (1672). Osmanlı, Doğu Avrupa'da en ileri sınırlara ulaştı. XVII. yüzyılın en önemli olayı kuşkusuz toprak kaybının başladığı, Avrupalıların karşı saldırılara geçmesine ortam hazırlayan **II. Viyana Kuşatması** ve peşinden gelen bozgunudur.

II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenleri :

III. Murat döneminde başlayan, Genç Osman'ın öldürülmesinin ardından yaygınlaşan **ordudaki genel bozulma**. Osmalı devlet adamları ve komutanları arasındaki **devşirme - Türkmen çekişmesi**. Kırım kuvvetlerinin yükümlülüklerini yerine getirmesi ve bunun sonucu olarak Lehistan kuvvetlerinin Osmanlı ordusunu kuşatması. Acele davranan Merzifonlu'nun gerekli tüm önlemleri almaması, örneğin; Belgrat'taki ağır topları Viyana önlerine taşınamaması.

Başarısız kuşatma önce Belgrat'a doğru çekilişle sonuçlandı. Merzifonlu'nun Belgrat'ta Padişah fermanıyla idam edilmesinden sonra da çekiliş tam bir bozguna dönüştü. Bozguna dönüşmesinin en önemli nedeni, morali yükselen Hristiyan - Avrupa'nın "**Kutsal Bağlaşma**" kurmasıdır. **Avusturya, Lehistan, Venedik ve Malta** arasında kurulan bu ittifaka bir süre sonra **Rusya da** katıldı. Avusturya; **Budin** ve dolaylarına, Lehistan; **Podolya**'ya, Venedik; **Mora ve Dalmaçya**'ya, Ruslar da **Azak** kalesine saldırdılar. Osmanlı İmparatorluğu **ilk kez toprak kaybetmeye** ve fiilen gerilemeye başladı. Bu gerileyiş ve çözülüş, kısacası Türkün makus tarihi ancak **Sakarya Zaferi**'yle kesin olarak son bulacaktı.

Karlofça Antlaşması (1699) :

İngiltere ve Hollanda'nın arabulucuk yaptığı antlaşmada Osmanlı Devleti'nin karşısında Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya yer aldılar. Antlaşmada Temeşvar ve Banat dolayları dışında kalan Macaristan Toprakları Avusturya'ya, Ukrayna ve Podolya toprakları Lehistan'a Mora Yarımadası ve Dalmaçya sahilleri Venedik'e bırakıldı.

İstanbul Antlaşması (1700) :

Karlofça oturumunda temsilcileri olduğu halde anlaşmayı onaylamamış olan Rusya ile imzalandı. Bu antlaşma ile Azak Kalesi Ruslara bırakıldı. Rusların İstanbul'da elçi bulundurması kabul edildi. Bu antlaşma ile Karlofça Antlaşması tamamlanmış oldu.

Yirmi beş yıl süreli olan ve Avusturya'nın garantisine verilen Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Gerileme dönemine girmesini kesinleştirdi. Avrupalılar, Osmanlılar karşısında savunmadan kurtulup saldırıya geçtiler. Ayrıca toprak kaybına uğratan bu ilk anlaşma, Osmanlı yönetimini düşünmeye sevketti.

OSMANLI İMPARATORLUĞU GERİLEME DEVRİ (XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu)

Osmanlı İmparatorluğu bu yüzyılda;

- ✱ *Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları'yla kaybettiği toprakları geri almaya çalıştı.*
- ✱ *Toprak kaybı başladığından İmparatorluk bir önceki yüzyılda devam eden kendine güvenini yitirmeye başladı. Yeniliklerde batı bilim ve kurumlarından yararlanma yoluna gidildi.*

Prut Antlaşması (1711) :

Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları'yla kaybettiği toprakları geri almak isteyen Osmanlı İmparatorluğu ilk saldırısını Rusya üzerine düzenledi. Çar Petro komutasındaki Rus ordusu, Baltacı Mehmet Paşa tarafından Prut kıyısında kuşatıldı. Sonuçta kârlı, fakat eldeki avantaja oranla zayıf sayılabilecek Prut Antlaşması imzalandı. **Azak** dolayları geri alındı. İstanbul'daki **Rus elçiliği** kaldırıldı.

Petervaradin Savaşı ve Pasarofça Antlaşması (1718) :

Rusların Prut'ta yenilmesinden sonra yeni sadrazam Ali Paşa, Venediklilerin ele geçirdiği yerleri geri almaya çalıştı. Mora Yarımadası'nı Venedik etkisinden kurtardı. Dalmaçya kıyılarındaki bazı üsleri ele geçirdi. Korfu kuşatıldı. Bu sırada Karlofça Antlaşması'nın garantörü Avusturya, anlaşmanın çiğnendiğini belirterek itiraz etti. Osmanlı divanı Avusturya üzerine de sefer açılmasına karar verdi. Ali Paşa bu kez Osmanlı ordusunun başında Avusturya üzerine yürüdü. Fakat Peterva-

radin'de yapılan savaş sırasında şehit düştü. Bozulan Ordu Belgrat'ı da kaybederek geri çekildi. Yeni sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, barış yollarını aradı. Pasarofça Antlaşması'nı imzalayarak Avusturya savaşlarına son verdi. **Karlofça'yı pekiştiren ve Avusturya ile imzalanan en ağır bir antlaşma** olan Pasarofça ile Belgrat ve Sırbistan Osmanlı denetiminden çıktı. Mora Osmanlılarda kaldı.

Lale Devri (1718 - 1730) :

Padişah III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli'nin Pasarofça Antlaşması'nın ardından toplumu dinlendirmek amacıyla başlattıkları devirdir. Sözde savaştan bıkan toplum dinlendirilerek, savaşların yaraları sarılacaktı. Kısa sürede amaçtan sapıldı. Tam bir zevk ve eğlence dönemi başladı. Kağıthane deresinin iki yakası Sadabad ve Göksu'da sürüp giden eğlenceler, kışlar saray ve konaklarda helva sohbetlerine dönüştü. Çok sayıda sivil mimari eseri yapıldı.

Lale devri, iki yüzlü bir madalyona benzer. Bir yandan yukarıda belirtilen lüks ve eğlenceler. Diğer yandan Osmanlı tarihinde **ilk kez Batı'ya açılmaya başlanması**. Bu devirde Avrupa'nın önemli başkentlerine **ilk elçiler** gönderildi. Paris elçisi Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet, O'nun oğlu Salt Efendi, Sadrazam Nevşehirli ve İbrahim Müteferrika'nın katkılarıyla Yurda **ilk matbaa** getirildi. İbrahim Müteferrika evini matbaaya açtı. Matbaa III. Selim döneminde tam devlet desteği sağlanıncaya kadar özel ellerde varlığını sürdürdü.

Çiçek aşısı getirildi. Avrupa'daki Barok mimari tarzından yararlanılmaya başlandı. İlk **itfaiye örgütü** kuruldu. **Kağıt, çini ve kumaş** imalathaneleri açıldı.

Bu devir, dönemin yöneticilerinin tutumuna ve lüks harcamalara karşı çıkarılan **Patrona Halil** ayaklanması ile son buldu.

Belgrat Antlaşmaları (1739) :

Osmanlı İmparatorluğu, Pasarofça Antlaşması'yla kaybettiği toprakları geri alabilmek ve Rusya'nın Karadeniz'e inmesini önlemek amacıyla hem Rusya hem de Avusturya ile

üç yıl süren savaflara girişti. Avusturya karşısında tam bir taarruz taktiğinin uygulandığı savaflarda Yeğen Mehmet Paşa Belgrat'ı geri aldı. Osmanlı Devleti Gerileme devrine girmesine rağmen hala devrin iki büyük gücüne karşı koyabileceğini kanıtladı. Bu başarıda Humbaracının orduda yaptığı ıslahatlarla, Lehistan - Veraset savaşları da etkili oldu. Sonunda Fransa'nın arabuluculuğu ile Belgrat antlaşmaları imzalandı. Osmanlı devleti, Temeşvar dışında Pasarofça Antlaşması'yla kaybettiği toprakları Avusturya'dan geri aldı. Rusya Karadeniz'de savaş gemisi bulunduramayacaktı. Böylece **Karadeniz'in bir Türk gölü olduğu son kez onaylanmış oldu.**

1740 - Kapitülasyonları :

Belgrat Antlaşmalarında arabuluculuk yapan Fransız diplomat Marki Dö Vilnöv, İstanbul'a gelerek Kanuni döneminde başlayan kadim dostluğu tazeledi. Belgrat'ta yardımcı olduğu gerekçesiyle **kapitülasyonları** bir daha değiştirilmemek üzere **sürekli biçimde** Osmanlı yönetimine kabul ettirdi.

İran'la İlişkiler : Lale Devri'nin sonlarına doğru başlayan ve Osmanlı ordularının yenilgileriyle devam eden savaşlar, I. Mahmut döneminde Osmanlıların lehine dönüştü. Son olarak 1746'da eski Kasr-ı Şirin Antlaşması üzerinden barış yapılarak İran Savaşları'na son verildi. Bu tarihten günümüze Türk - İran ilişkileri dostane devam etti. Yine bu tarihte, daha önce Belgrat Antlaşmaları'yla Batıda girilen barış döneminin ardından şimdi tüm cephelerde uzunca bir barış süreci başladı. (Savaşsız geçen bu dönem 1768 - 1774 Osmanlı - Rus Savaşlarıyla son buldu.)

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) :

Osmanlı tarihinin en ağır antlaşmalarından biri olan Küçük Kaynarca ile ilk kez halkı Türk ve Müslüman olan bir bölge yani **Kırım, İmparatorluktan koparıldı.** Bağımsızlık verilen Kırım'da şimdilik Padişahın Halifelik yetkileri devam edecekti. Dinyeper ve Buğ ırmakları arasındaki topraklarla Azak ve Kınburun kaleleri Rusya'ya bırakıldı. **Ruslar Osmanlı sınırları içindeki Ortodoksların koruyucusu ünvanını kazandılar.** Böylece sürekli biçimde Osmanlıların içişlerine karışabilecek-

lerdi. Osmanlı devleti, 75 milyon savaş harcı ödemeyi kabul etti. Ruslar, Fransa ve İngiltere'ye verilmiş olan kapitülasyonlardan yararlanacaklardı. İstanbul'da sürekli bir Rus elçisi bulunacaktı.

III. Selim'in Yenilikleri :

Yaptığı yenilikler gerçek bir reform niteliği taşıyan ilk padişah'tır. O, kurmayı düşündüğü yeni düzene geçişi sağlamak için yeni bir ordu oluşturdu. **Nizam-ı Cedit** (Yeni düzen) **ordusu** adını verdiği bu orduyu Fransa ve Avusturya orduları tarzında örgütledi. Ordunun Yeniçeri ocağından etkilenmemesi için Üsküdar ve Levent'te yeni, modern kışlalar inşa ettirdi. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere **İrad-ı Cedit** hazinesini oluşturdu. Bu ordu kalıcı olabilseydi, gerçekten İmparatorluğun kaderi üzerinde rol oynayabilir miydi? Bu sorunun cevabı Napolyon'un Mısır'ı işgali sırasında Akka önlerinde verildi. Mağrur Fransız generali Napolyon Akka önlerinde bu orduya yenildi.

III. Selim ayrıca; Lale devrinden bu yana özel ellerde varlığını sürdüren matbaaya devlet olarak sahip çıktı. Resmi bir yayınevi kurdu. Çok sayıda çeviri yaptırdı. Yine Lale devrinde uygulanmaya başlanan dışarıya elçi gönderme işini sürekli ve kalıcı hale getirdi. Vezir sayısını sınırlandırdı.

Ziştovi (1791) ve Yaş (1792) Antlaşmaları :

1787'de başlayan Osmanlı Rus ve Avusturya savaşları devam ederken Fransa'da meydana gelen ihtilal, tüm Avrupa'yı etkiledi. Prusya, savaş tehdidinde bulunarak Avusturya'yı barışa zorladı. Avusturya, **Ziştovi** Antlaşması'yla Osmanlı Devleti ile savaşlarına son verdi. Buna göre; Avusturya toprak talebinde bulunmadı.

Tek başına kalan Rusya da ertesi yıl barışa razı oldu. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında **Yaş Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma ile Kırım'ın Rusya'ya ait olduğu onaylandı. Dinyester Nehri iki ülke arasında sınır kabul edildi. Yaş Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıl sonlarına kadar taşıdığı kaybettiği toprakları geri alabilme ümitlerini kırdı. **İmparatorluk, dağılma ve parçalanma dönemine girdi.**

OSMANLI İMPARATORLUĞU DAĞILMA VE PARÇALANMA DEVRİ (XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu)

Mısır'ın İşgali (1798) :

Fransa, ihtilalden sonra kendi içinde çeşitli dönemlere ayrılan karmaşık bir devre yaşadı. Bunlardan Direktuvar Dönemi yaşanırken General Napolyon, Fransa'ya cephe alan İngiltere'nin doğudaki çıkarlarına son vermek bahanesiyle bir Osmanlı eyaleti olan Mısır'a asker çıkardı. Bu hareketiyle Kanuni döneminde başlayan kadim Osmanlı - Fransız dostluğunu ilk kez ciddi biçimde bozdu. Osmanlı Devleti, **İngiltere** ve **Rusya** ile bağlaşma yaptı. İngilizlerin ünlü amirali Nelson, Ebubekir limanında Fransız donanmasını yaktı. Sadrazam Cezzar Ahmet Paşa, **Akka** önlerinde Napolyon'u yendi. Napolyon, Mısır'a gelişinin yedinci ayında yerini vekili Kleber'e bırakarak Mısır'ı terkettil. Osmanlı Devleti ile Fransa arasında imzalanan **El - Arış** Antlaşması'nın ardından Fransızlar, Mısır'ı tamamen boşalttılar (1801).

II. Mahmut döneminde yapılan yenilikler :

Sened-i İttifak : Alemdar Mustafa Paşa tarafından hazırlanıp **ayanlar** ve **Padişaha** onaylatılan sözleşmedir. Amaç, merkezle bağlantılarını koparmış olan valileri Devlet denetimi altına almaktır. Osmanlı tarihinde ilk kez bir padişah, yetkilerinden taviz veriyor, valilere kendi isteği dışında birtakım yetkiler tanıyordu. Bu bakımdan Sened-i İttifak İngilizlerin XIII. yüzyıl başlarında kabul ettiği ve İngiliz Meşrutiyetinin temelini oluşturan **Magna Karta'ya** benzemektedir. Öte yandan Sened-i İttifakla verilen haklar, halka değil, kendiliğinden otaya çıkmış bir tür derebeyi durumundaki valilere verildiğinden Devletin o sıradaki zaafını yani valilerine bile söz geçiremeyecek hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Sekban-ı Cedit : Kabakçı Mustafa İsyanının ardından III. Selim'in Nizam-ı Cedit ordusu da kaldırılmıştı. Alemdar Mustafa Paşa çok sevdiği Selim'in Nizam-ı Cedit'ini yeniden canlandırmak istedi. Fakat kamuoyunun tepkisine meydan vermemek için ayrı adı kullanmadı. Osmanlı ordusunda önce-

den var olan ancak kaldırılmış bulunan sekban birliğinin adıyla yeni bir ordu kurdu. Bu girişimiyle Yeniçeri Ocağı'nın boy hedefi oldu. II. Mahmut da Alemdarın kişisel uygulamalarından rahatsız olmaya başlamıştı. Bu nedenle Yeniçerilerin Sadrazam konağını işgalleri karşısında kayıtsız kaldı. Alemdar Mustafa paşa, Yeniçerilere karşı daha fazla direnemeyeceğini anlayınca baruthaneyi ateşleyerek kendisiyle birlikte çok sayıda yeniçerinin ölümüne neden oldu. Alemdarın ölümünden sonra tek başına otoriteyi ele alan Padişah, düşündüğü reformları gerçekleştirmeye başladı.

Vak'ay-ı Hayriye : II. Mahmut'un Topçu ocağı ve halkın yardımıyla Yeniçeri ocağına son vermesi olayıdır. Askeri alanda en zor gerçekleştirilen yenilik olan bu olay, hukuk ve yönetim alanlarındaki yenilik sürecini hızlandırmıştır.

Asakir-i Mansure-i Muhammediye : II. Mahmut'un Yeniçeri ocağını kaldırdıktan sonra kurduğu modern ordudur. Bu ordu günümüz ordularının temelini oluşturmuştur.

II. Mahmut döneminde ayrıca;

Divan örgütü kaldırılarak **Bakanlıklar** (Nazırlıklar) kuruldu. Sadrazam, Başbakan, Sadaret kaymakamı içişleri, Reis-ül küttab dışişleri, Defterdar maliye bakanı oldular. Ayrıca ticaret ve evkaf bakanlıkları kuruldu.

Takvim-i Vekayi adlı ilk resmi gazete çıkarıldı. **İlk öğretim** zorunlu hale getirildi. **Harbiye** ve **Tıbbiye** açıldı. **Müşadere usulü**, tımar ve zeametler kaldırıldı. **Posta** ve **polis** örgütleri kuruldu. **Mızıkmay-ı Hümayun** adlı resmi devlet bandosu oluşturuldu. **Karantina** uygulaması başlatıldı. Askeri amaçlı **ilk nüfus sayımı** yapıldı. **Muhtarlıklar** kuruldu. Devlet memurlarının tek tip elbise giyinmesi zorunlu hale getirildi.

Tüm reformlarına rağmen II. Mahmut, **ekonomik alanda başarılı bir çalışma yapamadı**. Gerçi yabancı sanayi ile rekabet edebilmek için Devlet memurlarının elbiselerinin yerli kumaştan yapılmasını zorunlu kıldı ama ülke Avrupa'nın açık pazarı haline gelmeye başladığından yabancı sermaye daha baskın çıktı. Üstelik Mısır sorunu gibi uluslararası boyutlara ulaşan konularda destek sağlayabilmek için bazı ödünler ve-

rildi. Örneğin **Balta Limanı Anlaşması**'yla İngilizlere geniş ticari ayrıcalıklar verildi. Bu ve benzeri uygulamalar da ekonominin çöküşünü hızlandırdı.

Sırp İsyanı (1804 - 1878) :

Fransız İhtilali'nin yaydığı **milliyetçilik akımı**, Balkan toplumları üzerinde etkili olan **Rus Pan - Slavizmi**, Bölgedeki Osmanlı yöneticilerinin olumsuz tavrı ve Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle tutuştuğu savaşlardan çoğunun Sırbistan'da cereyan etmesi ayaklanmanın başlıca nedenleridir.

Sırplar Fransız İhtilali'nin etkisiyle kendi milli devletlerini kurmak için **ilk ayaklanan Osmanlı toplumdur**. Uzunca bir süre isyan devam etmiş tam bağımsızlıklarına ancak **Ayastefanos** ve **Berlin** antlaşmaları ile kavuşabilmişlerdir.

Yunan (Mora) İsyanı (1820 - 1829) :

Yunanlılar, Sırplardan daha sonra ayaklandıkları halde bağımsızlıklarına daha çabuk kavuştular. Bunun temel nedeni tüm Avrupa'nın (Avusturya dışında) bu ayaklanmayı desteklemeleridir. İlkçağ Yunan kültür ve Medeniyetinden dolayı Yunanlılara sempati duyan Avrupa devletleri **Navari**'nde Osmanlı ve Mısır donanmalarını yaktılar (1827). Ruslar Doğu Anadolu ve Balkanlarda harekete geçerek Osmanlı topraklarına saldırdılar. **Edirne Antlaşması (1829)** ile Yunanistan'a bağımsızlık verildi.

Mısır İsyanı (1833 - 1840) :

Mora İsyanı sırasında II. Mahmut'a yardımcı olan Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın, kuvvetlerini habersiz geri çekmesi, Mısır'ın yanısıra Suriye ve Girit valiliklerini de istemesi II. Mahmut'u kızdırdı. İstekleri kabul edilmeyen Kavalalı, ayaklandı. Osmanlı yönetimi zor durumda kaldı. Rusya'dan yardım istedi. İngiltere ve Fransa'nın arabuluculuğu ile **Kütahya Antlaşması** imzalandı (1833). Mısır, Suriye, Girit, Cidde ve Adana'nın yönetimi Kavalalı ve oğluna bırakıldı. Antlaşmadan her iki taraf da menmun kalmamıştı. Osmanlı - Mısır savaşları yeniden başladı. Osmanlı Ordusu **Nizip**'te yenildi. Donanması

teslim oldu. İngiltere'nin araya girmesiyle **Londra Konferansı** toplandı (1840). Mısır'ın yönetimi Kavalalı ailesine bırakıldı.

Hünkâr İskeleyi Antlaşması (1833):

II. Mahmut, Kütahya antlaşması öncesinde Mısır kuvvetlerinin Anadolu'da ilerleyişi devam ederken Denize düşen yılanı sarılır diyerek Rusların ısrarlı yardım önerilerini kabul etti. Bir Rus filosu Ege adalarına kadar geldi. Bu sırada Kütahya Antlaşması imzalandığından Rus donanmasının gelme gerekçesi de ortadan kalktı. Buna rağmen Rus gemileri Osmanlı sularını terketmeyerek Hünkâr İskeleyine demirlediler. İngiltere ve Fransa'ya da güvenemeyen II. Mahmut, Rusları uzaklaştırabilmek için sekiz yıl süreli gizli bir yardımlaşma antlaşması imzaladı. Osmanlı Devleti'nin **Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını tek başına kullandığı son antlaşma olan Hünkâr İskeleyi Antlaşması'na göre;** Osmanlı Devletine bir saldırı olursa Rusya, ordu ve donanma gönderecek, yardıma gelen bu kuvvetlerin masrafları Osmanlı Devletince karşılanacaktı. Osmanlı Devleti de Rusya'nın düşmanlarına (İngiltere ve Fransa'ya) boğazları kapalı tutacaktı. Bu antlaşma, İngiltere ve Fransa'nın işine gelmediğinden Boğazlar meselesini bir süre sonra Avrupa sorunu haline getirmişlerdir.

Londra Sözleşmesi (1841) ve Boğazların Batılıların garantisine alınması :

1841 tarihinde Hünkâr İskeleyi antlaşmasının süresi dolacaktı. Bu süre sona ermeden Rusya, Boğazlara herhangi bir müdahalede bulunabilirdi. Bu defa Fransa'nın da aralarında yer aldığı beş büyük Avrupa Devleti, boğazlar konusunda uluslararası bir oturum düzenlediler. Hünkâr İskeleyi Antlaşması yürürlükten kaldırdı. Boğazların yönetimi Batılıların güvencesinde Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Savaş gemisi geçmeyecekti.

Tanzimat Fermanı (1839) :

Gerekçesi : Osmanlı uyruğunda bulunan bütün vatandaşlara eşit haklar verilirse Avrupa devletlerinin Osmanlı'nın iç işlerine karışması önlenecek, azınlıklar ve Avrupa üzerinde olumlu bir etki sağlanacaktı.

Esasları : Müslüman - Hristiyan ayrımı gözetilmeden herkesin yasalar önünde eşit sayılması, Tüm halkın ırz - namus - can ve mal güvenliğinin korunması, vergilendirmede eşit davranılması, askerliğin bir vatan görevi sayılması, askerlik işlerinin belli esaslar dahilinde her bölgeye eşit uygulanması, herkesin özel mülkiyetine saygı gösterilmesi, mülkiyetin babadan oğula miras olarak bırakılabilmesi, mahkeme kararı olmadan kimsenin can ve malına dokunulmaması.

Önemi : Kanun gücünün üstünlüğü ilkesi benimsendi. Egemenlik hakkını elinde bulunduran Padişah bile yasa gücünün üstünlüğünü kabul etti.

Sonuçları : Dış müdahaleyi önlemek yerine daha da artırdı. Halk tarafından tam olarak anlaşılamadı. Avrupa'ya çok sayıda öğrenci gönderildi. Avrupa'da öğrenim gören ya da yeni açılan modern okullarda eğitimini tamamlayan ilk Osmanlı aydın kadrosu (Genç Osmanlılar) yetişti.

Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853 - 1856) :

Kırım Savaşı, Osmanlı Devleti'nin **ilk kez dış borç** almasına neden olmuş, savaş sırasında (1854) İngiltere'den ilk dış borç alınmıştır. Yine bu savaş, Avrupalı büyük devletlerin Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ne topluca fiili destek sağladıkları savaştır.

Savaş sonucunda imzalanan Paris Antlaşması'na Kırım Savaşı'nda fiilen yer almayan Prusya ve Avusturya da katıldılar. Bu antlaşma ile bir Avrupa devleti sayılan Osmanlı'nın Avrupa devlet hukukundan yararlanması ve topraklarının Avrupa'nın garantisine alınması kararlaştırıldı. Taraflar, savaş sırasında işgal ettikleri yerlerden çekileceklerdi. Islahat Fermanı Avrupa devletlerince göz önünde bulundurulacak, uygulanmasına karşılmayacak, Osmanlı'nın iç işlerine müdahale edilmeyecekti. Karadeniz ve Tuna uluslararası serbest sular haline getirilecekti. Osmanlı Devleti ve Rusya Karadeniz'de ordu ve donanma bulunduramayacak, savunma hatları oluşturamayacaktı. Boğazlar, bütün savaş gemilerine kapalı, ticaret gemilerine açık tutulacak, 1841 - Londra Sözleşmesi gereğince yönetilecekti. Bu antlaşma sonrasında parafe edilen bir

protokolle İngiltere, Fransa ve Avusturya Osmanlı Devleti'nin üç büyük garantörü oldular.

Islahat Fermanı (1856) :

Tanzimat Fermanı'nın tamamlayıcısı ve pekiştiricisidir. Yayınlanmasını hızlandıran etken, Kırım Savaşı sonrasında Avrupa devletlerinin tam desteğini sağlayabilme amacıdır. Henüz savaş sürerken böyle bir belgenin yayınlanması gündeme gelmiş, sonunda Fransa'nın ortaya koyduğu görüşler doğrultusunda bir ferman hazırlanmıştır. Islahat Fermanı'nın getirdiği başlıca esaslar şunlardır :

- ❖ Müslüman olmayanlara (Gayr-i Müslimler) küçük düşürücü sözler sarfedilmeyecektir.
- ❖ Memur atamalarında din ve mezhep ayrımı yapılmayacaktır.
- ❖ Hristiyanlar için bedelli askerlik uygulaması getirilecektir.
- ❖ Yabancı uyruklular da bedelini ödedikleri takdirde Osmanlı sınırları içinde mülk sahibi olabilecektir.
- ❖ Mahkemelerde herkes kendi kutsal saydığı değerler üzerine yemin edebilecektir.
- ❖ Gayr-i Müslimler kendi işlerini görebilecek kurumlar kurabilecektir.

I. Meşrutiyet'in İlanı (1876) :

Abdülhamit, tahta çıkınca verdiği söz gereği, bir Anayasa hazırlanması için çalışmaları başlattı. Bu sırada Balkanlar da kanışıklıklar devam ediyordu. Büyük devletler, hem Sırbistan ve Karadağ'ın statüsünü belirlemek, hem de Osmanlı yönetimini yeni reformlar yapmaya zorlamak amacıyla İstanbul'da bir konferans topladılar. **Tersane Konferansı** adı verilen bu konferans çalışmalarına başladığı gün, top sesleri arasında ilk osmanlı anayasası (**Kanun-u Esasi**) ilan edildi. Anayasa'nın ilanında başrolü oynayan **Mithat Paşa**'nın amacı, Tersane Konferansı'nın birtakım bahanelerle Devletin iç işlerine karışmasını önlemektir. Nitekim Anayasa'nın ilanından son-

ra konferansın tüm önerilerini reddetti. Konferans, bir süre sonra başarısızlıkla sonuçlandı.

1. Meşrutiyet'in Önemi :

Yalnız Osmanlı tarihinde değil Türk tarihinde ilk kez bir anayasa hazırlanarak **halk hükümdarın yanında yönetime ortak olmaya başladı.** Sınırlı da olsa halk seçme - seçilme ve temsil yetkisine kavuştu.

Anayasa'nın 113. maddesi gereğince Padişah olağanüstü durumlarda Anayasa'yı askıya alabilirdi. II. Abdülhamit de 1877'de başlayan Osmanlı - Rus Savaşı'nı bahane ederek Meşrutiyete son verdi.

1877 - 78 Osmanlı - Rus Savaşı (93 Harbi)

Savaşın temel nedeni, Rusya'nın Paris Antlaşması'nı çiğnemesidir. Savaş öncesinde **Kutsal yerler sorunu, Kudüs kiliselerinin durumu** gibi konuları bahane eden Rusya, Bâb-ı Ali'ye baskı yaparak kendisini Boğazlarda etkili kılacak bir antlaşma imzalatmaya çalıştı. Önerileri reddedilince de doğudan ve batıdan saldırdı. İngiltere ve Fransa siyasal birliklerini tamamlayarak sömürgecilik yarışına katılan Almanya ve İtalya'nın Avrupa'yı tehdit etmeleri nedeniyle Rusya'nın tutumuna karşı fiili bir harekette bulunmadılar.

Rus kuvvetleri Doğu'da **Aziziye** savunmaları ile durduruldu. Batı'da ise uzun süre dayanan **Plevne**'nin düşmesinden sonra hızla ilerleyerek **Yeşilköy**'e kadar geldiler. Bu savaşlarda Rusya'nın en büyük yardımcısı **Rumenlerdi.**

Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması (1878) :

Balkanlarda ilk büyük parçalanmalara neden olan antlaşmadır. Rus Pan - Slavizmi'nin zaferi sayılır.

Bu antlaşmaya göre;

“*Sırbistan ve Karadağ'a bağımsızlık verildi.*

“*Osmanlı Devleti, Romanya'nın bağımsızlığını tanımayı ve bu ülkeye savaş harcı ödemeyi kabul etti.*

- 607 Görünüşte Osmanlılara bağlı, büyük bir Bulgar prensliği kurulacak, Osmanlı askerleri ve diğer görevliler Bulgaristan'dan ayrılacaklardı.
- 608 Osmanlı Devleti 24 milyar kuruş savaş tazminatı ödeyecekti. (Bu tazminatın ödenmesi çok güç olduğundan yarısı karşılığında Kars, Ardahan, Batum, Doğu Bayezit, Eleşkirt dolayları Rusya'ya bırakıldı).
- 609 Tüm ortodoks kesimler; bu arada Ermeniler üzerinde Rus koruyuculuğu kabul edildi.
- 610 Rus sınırları içinde kalan Müslüman halk eğer isterse belirli bir süre içinde mallarını satarak göç edebilecekti. (Bu nedenle Ayastefanos Antlaşması'nın ardından İstanbul'a doğru yoğun bir göç akını başlamıştır).

Berlin Antlaşması (1878) :

Ayastefanos Antlaşması büyük devletlerin işine gelmediğinden Berlin'de Alman birliğinin kurucusu Bismark başkanlığında bir kongre toplandı. XIX. yüzyılın bu son büyük kongresinde başlıca gündem maddesi Ayastefanos Antlaşması'nın büyük devletlerin çıkarına ters düşen maddelerinin değiştirilmesiydi. Kongre öncesinde Rusya, Almanya ile ortak bir politika izlemek için girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamadı. Bir ay kadar süren görüşmeler sonunda şu kararlar alındı :

- 611 Bulgaristan üç parçaya bölünerek Doğu Rumeli bölümü özel bir yönetim uygulanması koşuluyla Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Bulgaristan toprakları, Balkanlarla Tuna arasına sıkıştırıldı. Özerk Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ne vergi ödeyecekti.
- 612 Bosna - Hersek'in yönetim ve denetimi geçici kaydıyla Avusturya'ya bırakıldı.
- 613 Doğu Beyazıt ve Eleşkirt dolayları Osmanlı Devleti'ne geri verildi. Kars, Ardahan, Batum dolayları Rusya'da kaldı. Batum'un serbest liman olması kararlaştırıldı.
- 614 Karadeniz ve Boğazlar konusunda Paris Antlaşması'nda belirlenen esaslar kabul edildi.

Ermenilerin oturdukları yerlerde reform yapılması ve tam bir dini serbesti sağlanması kararlaştırıldı.

II. Meşrutiyet'in İlanı (1908) :

II. Abdülhamit, 93 Harbini bahane ederek I. Meşrutiyete son verdikten sonra ileri gelen aydınlardan bazıları, öldürüldü, bazıları da merkezden uzaklaştırıldı. Ülke tekrar mutlakiyetle yönetilmeye başlandı. II. Abdülhamit'e karşı birçok gizli cemiyet kuruldu. Bunlardan biri olan **İttihat ve Terakki** Abdülhamit'in takibinden kurtulmak için İstanbul'da başlattığı çalışmalarını Makedonya bölgesine kaydırarak Selanik'i merkez edindi. Başlangıçta sivillerin kurduğu bu cemiyet subaylar tarafından da ilgi gördü. Bir süre sonra genç Osmanlı subaylarından çoğu cemiyete üye oldular. Cemiyetin ileri gelenlerinden **Enver ve Niyazi Beyler** 1908'de Makedonya'da ayaklandılar. Bu harekete kısa sürede çok sayıda subay daha katıldı. Abdülhamit, olayların İstanbul'a kadar yayılmasından çekinerek Anayasa'yı yürürlüğe koyup II. Meşrutiyeti ilan etti. İttihat ve Terakki de en güçlü parti ve Meşrutiyet savunucusu olarak iktidara yerleşme çalışmalarına başladı.

31 Mart Olayı (1909) :

Meşrutiyetin getirdiği serbestlik ortamı ve basın özgürlüğü, özellikle başkentte farklı partiler ve gruplar arasında tartışmaları yoğunlaştırdı. İttihat - Terakki'nin muhaliflerinden **Ahrar Örgütü** lideri **Hasan Fehmi**'nin öldürülmesi tartışmaların eyleme dönüştürülmesinin bahanesi oldu. **Derviş Vahdeti** adlı bir gazeteci, rejime karşı büyük bir ayaklanma başlattı. İsyançıların kısa sürede Başkent'e hakim olmaları ve hükümeti çalışamaz hale getirmeleri üzerine çözüm İttihat ve Terakki'nin Merkezi Selanik'te arandı. Kurmay Başkanlığını Kolağası (Ön yüzbaşı) Mustafa Kemal'in yaptığı bir ordu hazırlandı. **"Hareket Ordusu"** adı verilen bu ordu ittihatçı sempatanı **Mahmut Şevket Paşa** komutasında İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırdı. II. Abdülhamit, ayaklanmada rolü olduğu gerekçesiyle tahttan indirildi. Yerine **V. Mehmet Reşat** padişah oldu. Bu tarihten yıkılışa kadar geçen devrede padişahlar fazla etkili olamadılar. İttihat ve Terakki etkinliği ve gücü elinde bulundurdu.

Trablusgarp Savaşı (1911 - 1912) :

Savaşın nedeni, siyasal birliğini geç tamamlayan İtalya'nın sömürge arayışıdır. İtalya, Habeşistan'daki başarısız girişiminden sonra Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki son toprak parçası olan Trablusgarp'a saldırdı. Saldırdan önce de İngiltere ve Fransa'nın olurlarını aldı. Rusya ile de gizlice anlaşarak Rusya'nın boğazlardaki emellerini kabul etti. Devlet, ordu ve donanma gönderemediği için **Mustafa Kemal** ve arkadaşları bölgeye giderek yerel direnişler başlattılar. Mustafa Kemal, **Derne** ve **Tobruk**'ta Enver Paşa Bingazi'de güçlü savunma hatları oluşturdu. Bu sırada Balkan savaşları başladığından subaylar geri çağırıldı. İtalyanlarla **Uşi Antlaşması** imzalandı (1912).

Bu Antlaşma ile; Trablusgarp İtalya'ya bırakıldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasında toprağı kalmamıştı. İtalyanlar, Balkan savaşları sonuçlanıncaya kadar Ege adalarında kalacaklardı.

Balkan Savaşları (1912 - 1913) :

Nedenleri :

- ❖ *Fransız İhtilali sonucu Dünya'ya yayılan Milliyetçilik akımı.*
- ❖ *Slavlar Rus tacı altında birleştirmeyi amaçlayan Pan - Slavizm akımı.*
- ❖ *İngiltere'nin Rusya'yı Balkanlarda serbest bırakması.*
- ❖ *Osmanlı İmparatorluğu'nun ilerleyen Batı'ya ayak uyduramaması.*

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti, tam bir bozgun yaşadı. Savaşın böyle sonuçlanmasında düşmanın çokluğu ve Rusya tarafından desteklenmelerinin yanısıra Osmanlı subayları arasındaki siyasi çekişmeler de etkili oldu. Londra'da toplanan konferansta Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki toprakları Midye - Enez çizgisiyle sınırlandırıldı.

Balkan uluslarının Bulgaristan'a saldırması üzerine başlayan II. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti, Edine ve dolaylarını geri aldı.

Osmanlı ile Yunanistan arasında **Atina**, Osmanlı ile Bulgaristan arasında **İstanbul**, Balkan devletleri kendi aralarında **Bükreş Antlaşması**'nı imzaladılar. Atina ve İstanbul Antlaşmaları ile Osmanlı'nın batı sınırı Meriç Irmağı kabul edildi.

INKILÂP TARİHİ

1. DÜNYA SAVAŞI (1914 - 1918)

Nedenleri :

XIX. yüzyıldan itibaren Dünya ülkeleri bu savaşın şartlarını yavaş yavaş hazırladılar.

Bunlardan en önemlileri;

- ❖ Ülkelerarasında görülen sömürge elde etme yarışı,
- ❖ Fransa'nın XIX. yüzyılın sonunda Almanya'yla yaptığı savaşta yenilmesi ve bunun intikamını almak istemesi,
- ❖ İngiltere'nin Rusya'yı Balkanlarda serbest bırakarak bölge toplumlarını kızdırtması. Bu durumun Avusturya - Macaristan'ın çıkarlarını zedelemesi,
- ❖ Ülkelerin birbirleri ile silahlanma yarışına girmeleri,
- ❖ Savaşı başlatan olay ise Avusturya - Macaristan veliahtının bir Sırp tarafından öldürülmesidir.

Taraflar :

Büyük devletler daha savaş başlamadan önce gruplaşmışlardı. Savaş başlayınca da gruplar kendi taraftarlarını arttırmaya gayret ettiler.

İttifak (Bağlaşma) Devletleri :

Almanya, Avusturya - Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu

İtilaf (Anlaşma) Devletleri :

İngiltere, Fransa, Rusya, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan, ABD, Japonya, Kanada, İspanya, Portekiz.

İtalya önce Bağlaşma Devletleri'nin yanında yer almış daha sonra İtlafların tarafına geçmiştir.

Savaşta Osmanlı İmparatorluğu :

İttihatçı yöneticilerin çabaları sonucu savaşa Almanya'nın yanında giren Osmanlılar önceden kaybettikleri toprakları geri alabileceklerini düşünmüşlerdir.

Almanya ise Osmanlıları kendi yanına çekerek;

- Boğazları İtlaflara kapatmayı
- İtlafların cephe sayısını arttırmayı
- Rusya'yı Osmanlılar vasıtasıyla saf dışı bırakmayı
- Ortadoğu'da egemenliği İngilizlere kaptırmamayı amaçlamıştır.

Osmanlıların ilk savaştığı cephe **Kafkas**'tır. 1917'de Bolşevik ihtilali çıkınca bu cephe kapanmıştır.

Almanların da istekleri üzerine **Kanal Bölgesine** bir hareket düzenleyen Osmanlılar İngilizlere sömürgelerinden gelecek yardımları engellemeyi amaçlamıştır.

İtlaflar, bağlaşıkları Rusya'ya yardım götürmek amacıyla boğazlardan geçmek isteyince **Çanakkale**'de cephe açılmıştır. Buradaki savaşların kazanılması ile devletin yıkılışı gecikmiş Rusya'ya yardım yapılamamış ve Anadolu İtlaflarının işgalinden bir süre için korunmuştur. Ayrıca genel savaşı en az iki yıl daha uzatmıştır.

Diğer önemli cepheler ise; Filistin, Irak, Aden, Yemen, Galiçya ve Makedonya'dır.

Savaşın Bitişi :

Savaştan çekilen ilk devlet Rusya'dır. Bir süre sonra önceden tarafsızlığını ilan eden ABD Wilson ilkelerini yayınlarak savaşa girdi. Bunun üzerine Bulgaristan ateşkes isteyerek savaşı bıraktı. Daha sonra ise Almanya, Avusturya - Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu da savaştan çekildiler.

Savaş sonunda Bulgaristan - **Nöyyi**, Almanya - **Versay**, Avusturya - **Sen Jermen**, Macaristan - **Triyanon**, Osmanlı İmparatorluğu da **Sevr** barışını imzaladılar.

Bu savaş sonunda;

- ❖ Ülkelerarası barışın yeniden sağlanması için Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) adıyla bir örgüt kurulmuştur.
- ❖ Sömürgecilik nitelik değiştirmiş mandacılık (himayecilik) ortaya çıkmıştır.
- ❖ Yeni rejimler uygulamaya konulmuş Cumhuriyet yönetimi yaygınlaşmıştır.
- ❖ Çok uluslu imparatorluklar yıkılmış yerine yeni devletler kurulmuştur.
- ❖ Savaşların sadece askeri hedeflere yönelmediği, cephe gerisindeki sivil halkın da olumsuz yönde etkilendiği anlaşıldığından, savunma konusunda sivil halktan da yararlanılmaya başlanmıştır.
- ❖ Sadece Türklerin toprakları işgal edildiğinden Türk Milleti bir bağımsızlık savaşı başlatmış ve yeni bir devlet kurmuştur.

WILSON İLKELERİ :

ABD'nin savaşa girmeden kısa bir süre önce yayınladığı bu ilkelerin amacı savaş sonunda barış ortamının kurulmasını sağlamaktır. Önemli maddeleri şunlardır :

- ❖ Osmanlı Devleti'nin Türk olan bölgelerine kesin egemenlikleri verilmelidir.
- ❖ Azınlıkların yoğun olduğu bölgelere de kendi kendilerini yönetme hakkı tanınmalıdır.
- ❖ Boğazlar bütün devletlere açık tutulmalıdır.
- ❖ Ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar barış yoluyla çözümlenmelidir.
- ❖ Devletler kendi aralarında gizli anlaşmalar imzalamamalıdır.

Galip devletler yenilenlerden savaş tazminatı ve toprak almayacaktır.

Bu ilkeler düşünüldüğü gibi amacına ulaşamamıştır.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 Ekim 1918)

I. Dünya Savaşı'nı Osmanlı İmparatorluğu adına bitiren bu anlaşmayı Rauf Bey (Orbay) başkanlığında bir heyet imzalamıştır.

Kararları :

İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum olursa herhangi stratejik bir bölgeyi işgal edebileceklerdir.

Altı Doğu ilinde (Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Sivas ve Erzurum) bir kanışıklık çıkarsa bu yöreler de İtilaflarca işgal edilecektir.

Sınırların korunması ve içgüvenliğin sağlanması dışında kalan Osmanlı orduları derhal terhis edilecektir.

Boğazlar bütün devletlere açılacaktır.

Bütün torpil tarlalarının yerleri itilaf temsilcilerine gösterilecek, temizlenmesi için her türlü yardım yapılacaktır.

Tüm gemi, liman ve tersaneler İtilaf Devletleri'nin kontrolüne bırakılacaktır.

Toros tünelleri itilaflarca işgal edilecektir.

Bu anlaşma;

Osmanlı Devleti'ni fiilen yok saymıştır.

İtilafların Anadolu'yu işgallerine ortam hazırlamıştır.

Millî direniş örgütlerinin kurulmasına neden olmuştur.

İstanbul Hükûmetinin hafif maddeler taşıdığı iddiasıyla savunduğu bir ateşkeştir.

CEMİYETLER

Zararlı olanlar Türklerce ve azınlıklarca kurulduğu için iki bölümde incelenmektedir.

Azınlıklara ait zararlı derneklerin önemli bir bölümü I. Dünya Savaşı'ndan önce bağımsızlık amacıyla kurulmuşlardır.

Türklerce kurulan zararlı dernekler ise genellikle bir başka devletin himayesine girmeyi kurtuluş için yeterli görmüşlerdir. (Örneğin: İngiliz Muhipleri, Wilson İlkeleri Derneği, ...gibi.)

Azınlıkların yararına çalışan dernekler: Etnik-i Eteryä, Mavri Mira, Yunan Kızılhaçı, Göçmenler, Fener Patrikliği, Kordos, Hınçak, Taşnak, Rum Pontus, Makabi, Alyans ve İsrailit, vb. dir.

Türklerce kurulan ve Müdafa-i Hukuk hareketinin aleyhine çalışan dernekler: Sulh ve Selâmet-i Osmaniye, Teali İslâm, Kürt Teali, İngiliz Muhipleri, Wilson İlkeleri Hürriyet ve İtilaf vb. dir.

Milli varlığa düşman derneklerden başka sadece Türk Milleti'nin kurtuluşunu isteyen cemiyetler de vardır. Bunlar; Trakya Paşaeli, İzmir Müdafa-i Hukuk-i Osmaniye, Redd-i İlhak, Hareket-i Milliye, Kilikyalılar, Doğu İlleri ve Doğu Anadolu Müdafa-i Hukuk-ı Milliye (Erzurum Kongresi'nde birleştirilmiştir), Trabzon Muhafaza-i Hukuk-i Milliye, Milli Kongre gibi derneklerdir.

Milli Dernekler :

- ❖ Güçlerini Türk Milleti'nden ve Türk Milliyetçiliği ilkesinden almışlardır.
- ❖ Kuva-i Milliye hareketinin doğmasını sağlamışlardır.
- ❖ Sivas Kongresi'nde hepsi tek isim altında birleştirilmişlerdir.

Zararlı derneklerin sayısı daha fazla olmasına rağmen amaçlarına ulaşamayışlarının nedeni ayrı ayrı amaçları taşımalarıdır.

İZMİR'İN İŞGALI (15 Mayıs 1919) :

Paris'te toplanan itilaflar Osmanlı topraklarının paylaşılması konusunda bir anlaşmaya varmışlardır. Önceden İtal-

ya'ya bırakılan bölgelerin bir kısmı (İzmir ve çevresi) ile Doğu Trakya bu ülkeye verilmek istenmemiştir. Sonuçta Yunanlılar İzmir'i, Paris Barış Konferansı'nda alınan karar uyarınca, Mondros Ateşkesi'nin 7. maddesine dayanarak, Wilson ilkelelerinden aldığı destekle ve Batı Anadolu'daki Hristiyan Rumların katledildiğini ileri sürerek işgal etmiştir.

Halk, İstanbul Hükümeti'nden önlem almasını istemişse de hükümet "işgalin geçici olduğunu, Yunanlıların kısa bir süre sonra çekilip gideceklerini" söyleyerek halkı oyalamaya çalışmıştır. Bunun üzerine bölge halkı İzmir'in işgal edildiği gün direnişi de başlatmıştır.

İzmir'in işgali;

- 1. İlk resmi işgaldir.
- 2. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişini hızlandırmıştır.
- 3. Müdafa-i Hukuk direnişinin daha etkin hale gelmesinde etkili olmuştur.
- 4. "Kuva-i Milliye Hareketi"nin doğmasında önemli rol oynamıştır.

AMASYA GENELGESİ (21-22 Haz. 1919)

Türk Halkı'nın başlattığı direniş hareketlerini tek merkezde toplamayı amaçlayan bu genelge Mustafa Kemal ve arkadaşlarınınca hazırlanmıştır.

Genelgenin Önemi :

Kurtuluş Savaşı'mızın ilk esaslı belgesidir. Kurtuluş Savaşı'mızın amaç, gerekçe ve yöntemi ilk kez bu belgede belirtilmiştir.

Genelgenin kapsamı :

- 1. Vatanın bütünlüğü, Ulusun bağımsızlığı tehlikededir.
- 2. İstanbul Hükümeti görev ve sorumluluğunu yerine getirememekte, bu durum Ulusumuzu yok olmuş gibi tanıtmaktadır.

Ulusun geleceğini, yine Ulusun azim ve kararı kurtaracaktır.

Ulusun bağımsızlığını kutarmak için her türlü etki ve denetimden uzak milli bir kurulun kurulması gereklidir.

Anadolu'nun en güvenli yeri olan Sivas'ta Ulusal bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

Her ilden halkın güvenini kazanmış üç delege seçilerek olabildiğince çabuk Sivas'a doğru yola çıkarılması, herhangi bir kötü durumla karşılaşılması için de bunun ulusal bir sır gibi saklanması gerekmektedir.

Doğu illeri adına 10 Temmuz'da toplanacağı duyurulan Erzurum Kongresi'ne katılan üyeler de Erzurum'daki çalışmalarını bitince Sivas'a hareket edeceklerdir.

Genelgenin Sonuçları :

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da hangi amaçlarla bulunduğu anlaşıldığından İngilizlerin de baskısıyla İstanbul Hükümeti tarafından resmi görevine son verildi.

Bundan böyle İstanbul Hükümeti Anadolu'ya hakim değil tabi olmaya çağrılıyordu.

Damat Ferit Hükümeti ve bu hükümetin içişleri bakanı Ali Galip, Genelgeyi etkisiz kılmak için kendilerine bağlı vali ve mutasarrıfları uyardılar.

Amasya'dan Sivas'a oradan da Erzurum'a geçen Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'a vardığı sırada, **"Milletimin bağımsızlık davasında gerekirse bir fert, bir nefer olarak da hizmet ederim"** diyerek rütbelerinden sıyrıldı.

ERZURUM KONGRESİ (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919)

Kongrenin toplanma amacı : Doğu Anadolu'da Ermeni, Doğu Karadeniz'de Rum devletlerinin kuruluşunu, bölgedeki azınlık örgütlerinin katliamlarını önlemek. Doğu'nun bu-

tünlüğünü ve Türk halkının sahip olduğu mevcut avantajları korumak.

Kongrede alınan kararlar :

- ❖ *Milli sınırlar içinde kalan vatan bir bütündür, parçalanamaz.*
- ❖ *Doğu illerimiz bütün milletle birlikte, yabancı işgaline karşı haklarını savunacaktır.*
- ❖ *Osmanlı hükümeti görevini yerine getiremezse geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet, milli bir kongre tarafından seçilecektir.*
- ❖ *Ulusal kuvvetleri etkili ve ulusal iradeyi egemen kılmak esastır.*
- ❖ *Hristiyanlara egemenliğimizi zedeleyici ayrıcalıklar verilemez.*
- ❖ *Manda ve himaye kabul olunamaz.*

Kongre'nin önemi : Kongrenin toplanma amacı bölgesel nitelikli olmakla birlikte, tüm ulusu ilgilendiren kararlar almıştır. Bunda Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat kongreye katılması ve kongre başkanlığına seçilmesi önemli rol oynamıştır. Amasya Genelgesi'nde yayınlanan esaslar ilk kez bu kongrede halkın seçtiği temsilciler tarafından benimsenip karara dönüştürülmüştür. Böylece Erzurum Kongresi asıl Ulusal Kongre olan Sivas Kongresi'ne bir hazırlık olmuştur.

SİVAS KONGRESİ (4 - 11 Eylül 1919)

Amasya Genelgesi'nde toplanması istenen Milli Kongre Sivas'ta amacına uygun biçimde toplandı. Erzurum Kongresi'ndeki kararlar burada tekrar ele alındı.

Üzerinde en çok tartışılan konular Mustafa Kemal'in Kongre başkanlığı ile manda ve himaye konuları idi. Erzurum Kongresi'ndeki kararlardan başka şu maddeler de kabul edilmiştir :

- ❖ *Temsil Kurulu'nun üye sayısı artırılmış ve başkanlığına tekrar Mustafa Kemal getirilmiştir.*

- Yurttaki Müdafa-i Hukuk demeklerinin tümü "Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk" adıyla birleştirilmiştir.

Önemi :

- Erzurum Kongresi'ndeki kararlar tüm ulusa maledilmiştir.
- Daha fazla ilin temsil edilmesi yönüyle diğer kongrelerden ayrılır. Bu özelliğinden dolayı Milli Kongre'dir.
- Damat Ferit Hükümeti'nin istifa etmesine neden olmuştur.

AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20 - 22 Ekim 1919)

Temsil Kurulu başkanı Mustafa Kemal ile İstanbul Hükümeti temsilcisi Salih Paşa arasında yapılan görüşmelerdir. Görüşmeler sonucunda şu kararlar yayınlanmıştır :

- Meclis-i Mebusan derhal toplanmalıdır. Meclis-i Mebusan'ın toplanabilmesi için seçimler serbestçe yapılacaktır.
- Temsil Kurulu'nun haberi olmadan Hükümet hiçbir uluslararası anlaşma imzalamayacaktır.

MİSAK-I MİLLİ (28 Ocak 1920)

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nce alınan ve tüm yurdu ilgilendiren kararlardır. Bu kararların başlıcaları şunlardır :

- Türklerin oturduğu yerlerin işgaline izin verilemez.
- Mondos Ateşkes Antlaşması imzalandığı gün (30 Ekim 1918) işgal altında olan, çoğunluğunu Arapların oluşturduğu yerlerin geleceği, halkı tarafından belirlenecektir.
- Kars, Ardahan, Batum (elviye-i Selase) için gerekirse tekrar halkoyuna başvurulacaktır.
- Batı Trakya'nın durumu da halkoyu ile belirlenecektir.

- ✎ İstanbul ve Marmara'nın her türlü tehlikeden uzak tutulması karşılığında Boğazlar Dünya ticaretine açık tutulabilir.
- ✎ Azınlıklara, komşu ülkelerdeki Müslümanlara tanındığı oranda hak verilebilir.
- ✎ Kapitülasyonlar kabul edilemez.

"Kararlardan da anlaşılacağı gibi Misak-ı Milli, kurtarmak istenen vatan sınırlarını belirtmiş ve azınlık hakları, kapitülasyonlar boğazlar vb. konularda Lozan'a kadar izlenecek politikayı belirlemiştir."

TBMM'NİN AÇILMASI (23 Nisan 1920)

Misak-ı Milli kararlarının alınması İstanbul'un işgalini hızlandırdı. Ankara'da bulunan Temsil Kurulu başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart tarihli bildirisi gereğince 23 Nisan'da TBMM açıldı. Böylece Türk Tarihi'nde **ilk kez egemenlik hakkı kayıtsız şartsız milletin oldu.**

TBMM'de alınan ilk kararlar :

- ✎ Hükümetin kurulması kesinlikle gereklidir.
- ✎ Geçici bir devlet başkanı tanınması, ya da padişah makamı atanması kabul edilemez.
- ✎ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üzerinde hiç bir güç ve makam yoktur.
- ✎ Türkiye Büyük Millet Meclisi, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplamıştır. Yürütme görevi Meclis içinden seçilecek bir heyet tarafından yerine getirilecektir. Meclis başkanı aynı zamanda bu kurulun da başkanıdır.
- ✎ Saltanat ve Halifelik makamlarının geleceği, baskıdan kurtulduktan sonra ayrıca belirlenecektir.

İlk TBMM'nin yerine getirdiği önemli görevler :

- ✎ Hiyanet-i Vatanîye Kanunu'nu çıkarıp, İstiklal Mahkemeleri'ni kurarak ayaklanmaları bastırdı.
- ✎ Kuva-i Milliye'yi kaldırarak, Türk Ulusu'nu kesin zafere ulaştıracak düzenli ordular oluşturdu.

- ❖ Yeni Türk Devleti'nin ilk Anayasa'sını (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) hazırladı.
- ❖ En önemlisi de Türk Ulusunu mutlu sona - kesin zafere ulaştırdı.

TBMM'YE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR

Nedenleri :

- ❖ Başta İngilizler olmak üzere işgal güçlerinin Anadolu'nun işgalini tamamlayabilmek için İstanbul Hükümeti'ni yönlendirmeleri.
- ❖ Bağımsız devlet hayaline kapılan azınlıkların işgal güçleri desteğinde harekete geçmeleri.
- ❖ İstanbul Hükümeti ve Saltanat'a bağlı diğer çevrelerin Anlaşma Devletleri'ne hoş görünebilmek için Anadolu ve Trakya'da kışkırtmalara girişmeleri.
- ❖ Bazı Kuva-i Milliye şeflerinin kişisel hıslarını yenemeyecek Düzenli Orduların kuruluşuna karşı çıkmaları.

Ayaklanmalara karşı alınan önlemler :

- ❖ Meclisin açılışını izleyen günlerde Hıyanet-i Vatanîye Kanunu çıkarıldı.
- ❖ Bu kanunu uygulamak ve Meclisin otoritesini sağlamak amacıyla milletvekillerinden oluşan İstiklal Mahkemeleri kuruldu.
- ❖ İstanbul'la haberleşme kesildi.
- ❖ İstanbul'daki din adamlarının Mustafa Kemal ve arkadaşlarını vatan haini ilan etmelerine karşı Anadolu'daki din adamlarına bu fetvaların geçersiz olduğunu belirten fetvalar yayınlattı.

Sonuçları :

- ❖ TBMM, işgal güçlerine karşı kullanacağı insan ve malzeme gücünün önemli bölümünü ayaklanmalar üzerinde harcadı.

187 Kurtuluş Savaşı'nda kesin zafere ulaşılması gecikti.

188 Ayaklanmaları bastıran TBMM'nin gücü ve otoritesi arttı.

SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI (10 Ağustos 1920)

Önemli Maddeleri :

189 Boğazlar, aralarında Türk temsilci bulunmayan uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakıldı. Tüm devletlerin gemilerine açık tutulması kararlaştırıldı.

190 Her alandaki kapitülasyonlar, en ağır biçimiyle yeniden uygulamaya konulacaktı.

191 Ağır silahları olmayan, sınırlı sayıda bir ordu bulundurulabilecekti.

192 Doğu Anadolu'da Ermenistan ve Kürdistan adıyla iki yeni devlet kurulacaktı.

193 İzmir ve çevresi ile Doğu Trakya Yunanlılara bırakıldı. Güneybatı ve İçbatı Anadolu İtalya'ya, Güneydoğu Anadolu Fransa'ya bırakıldı. Ayrıca bu bölgelerin geniş bir ard ülkesi bu iki devletin nüfuzuna terkedildi. Arapların yaşadığı topraklar, İngilizler ve Fransızlar tarafından paylaşılacaktı. Sonuç olarak bu antlaşma ile İstanbul ve Anadolu'nun küçük bir bölümü dışında tüm Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri tarafından paylaşılacaktı.

Önemi :

Anayasaya göre bir anlaşmanın geçerli olabilmesi için meclis tarafından onaylanması gerekiyordu. Ancak Mebusan meclisi dağıtıldığı ve TBMM'de kesinlikle reddettiği için bu antlaşma geçersiz sayılmış hiçbir zaman uygulanamamıştır.

MUHAREBELER VE SONUÇLARI

Ermenilerle Savaş ve Gümrü Barışı (3 Aralık 1920)

1917'de Brest Litovsk Antlaşması'nı imzalayan yeni Rus yönetimi savaştan çekildi. Rusya'daki yeni rejime cephe alan batılilar, bölgede serbest kalan Ermenilerin Gümrü dolaylarında örgütlenmesine yardımcı oldular. Ermeniler, 1920 yılına gelindiğinde Kars Ardahan dolaylarını işgal etmişlerdi. Doğu Cephesi komutanı Kazım Karabekir'in uyarılarını da dikkate alan TBMM Hükümeti, Sevr Antlaşması'nı takip eden günlerde cephe komutanına talimat vererek Ermenilere karşı taarruza geçilmesini istedi. Ağustos sonlarında harekete geçen Doğu Cephesi birlikleri Gümrü'ye kadar ilerleyerek Ermenileri barışa zorladılar. Ateşkesin ardından **Gümrü Barış Antlaşması imzalandı (3 Aralık 1920)**. TBMM'nin ilk uluslararası başarısı olan bu antlaşma ile Batum dışında bugünkü Doğu sınırımız çizildi. Böylece Doğu cephesi ilk çözüme kavuşan cephe oldu. Bölgedeki birlikler diğer cephelere kaydırıldı. Sovyet - Rusya ile ilişkiler hızlandı. TBMM, ayaklanmaları bastırmasının ardından böyle bir başarı kazanmakla gücünü ve otoritesini artırdı.

Güney Cephesi

Mondros Ateşkes Antlaşması gereği, bölgedeki askeri birliklerin terhis edilmesi nedeniyle Güney Cephesi'nde halk Fransızlar'a ve onların kışkırttığı Ermeniler'e karşı toplu direnişler başladı. Sivas Kongresi'nden sonra bölgeye gönderilen gönüllü subaylar direnişleri örgütlemeye çalıştılar. Maraş ve Urfa TBMM'nin açılışından önce kurtarıldı. Adana'da da Fransız birliklerine ve Ermeni intikam taburlarına karşı başarılı savunmalar yapıldı. Antep, uzun süre dayandıktan sonra Fransız işgaline girdi.

Güney Cephesi savunmaları Fransızlar'da Anadolu'da kalınamayacağı kanaatini uyandırmış, ancak Fransızlar **Sakarya Savaşı'nın** sonucunu beklemişlerdi. Batı'da Yunan Ordusuna karşı kazanılan Sakarya Meydan Savaşı'nın ardından bu kanaati pekişen Fransa, TBMM Hükümeti ile **Ankara Ant-**

**laşması'nı (20 Ekim 1921) imzalayarak Anadolu'daki birlikle-
rini geri çekmeye başlamıştır. Ankara Antlaşması Hatay dışın-
da bugünkü Türkiye - Suriye sınırını çizmiştir.**

Güneybatı Anadolu kesimini işgal eden İtalyanlar, Batı
Cephesi'nde kazanılan II. İnönü zaferinin ardından yöredeki
kuvvetlerini geri çekmişlerdir.

I. İnönü Savaşı (6 - 10 Ocak 1921) ve Sonuçları :

Sevr Antlaşması öncesinde Eskişehir sınırına kadar iler-
leyen Yunanlılar;

- ❖ Eskişehir'i ele geçirerek İzmir'den sonra Anadolu'da
ikinci bir önemli üs edinmek,
- ❖ Batılı devletlere güçlerini kanıtlayarak daha fazla yardım
ve destek almak,
- ❖ Kendilerine işbirliği teklif eden Çerkes Ethem'e yardım
etmek.

Amaçlarıyla taarruza geçtiler. İnönü'de mevzilenen Türk
birlikleri Albay İsmet Bey komutasında başarılı bir savunma
savaşı vererek Yunan kuvvetlerini geri çekilmeye zorladılar.

Londra Konferansı (21 Şubat - 12 Mart 1921):

Yunan ordusunun cephede başaramadığını politika ala-
nında gerçekleştirebilmek amacıyla İngiltere'nin çabaları so-
nucunda toplanan konferanstır.

Konferansın önemi ve sonuçları :

- ❖ TBMM'nin tüm İtilaf Devletleri'nce hukuksal olarak ta-
nınmasını sağladı.
- ❖ Misak-ı Milli ve Türk Ulusunun haklı davası bu konferans
aracılığı ile tüm Dünya'ya duyuruldu.
- ❖ Konferans sonucunda bazı devletlerle ikili antlaşmalar
yapan Bekir Sami Bey, İngilizlerle yaptığı antlaşma ile
Malta'da sürgünde bulunan bazı Türk aydınlarının kurtarılmasını sağladı.
- ❖ Masa başında da amaçlarına ulaşamayan büyük devlet-
ler, Yunan Ordusu'na tekrar taarruz emri verdiler.

II. İnönü Savaşı (23 Mart-1 Nisan 1921)

I. İnönü Savaşı'nda Yunan Ordusu'nun, Londra Konferansı'nda da İngiltere ve diğer ortaklarının başansız olmaları üzerine Yunan Ordusu tekrar taarruza geçirildi. Cephenin kuzey kanadındaki Türk birlikleri Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesini sağladılar. Bunun üzerine güneyde Afyon'u işgal etmiş olan Yunan birlikleri de çekildiler. Bu sırada **Aslıhanlar Savaşı**'yla Yunan Ordusu daha Batıya çekilmeye zorlandı. Ancak Yunanlıların Dumlupınar'dan çıkarılması sağlanamadı.

Kütahya - Eskişehir Savaşları (10 - 24 Temmuz 1921) :

Türk Ordusu'nun henüz kuruluş aşamasında olması, İki büyük savaşta (I. ve II. İnönü) yıpranması,

Taarruz eğitiminin olmaması, gibi nedenlerle İngiltere'den aldığı yeni silah ve malzemelerle harekete geçen Yunan Ordusu karşısında bu kez geri çekilmek zorunda kaldılar. Mustafa Kemal, daha fazla kayıp verilmemesi için cephe komutanına gönderdiği bir emirle çekilişin hızlandırılmasını istedi. Ordumuz 25 Temmuzda **Sakarya'nın doğusuna çekildi**.

Kütahya - Eskişehir çekilişi sonunda, Eskişehir gibi önemli bir üs ilk kez düşman eline geçti. Meclis'te muhalefet başladı. Bunun üzerine rahatsız olmasına rağmen Meclise gelen Mustafa Kemal, yaptığı konuşmada zaman zaman çok ani kararların alınması, gelişmelere göre savaş stratejisinde değişiklikler yapılması söz konusu olduğunu belirtti. Meclis, kendisine üç aylık bir süre için **Başkomutan** sıfatıyla tam yetki verdi (5 Ağustos 1921).

Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos - 13 Eylül 1921) :

Tekalif-i Milliye emirlerini yayınlayarak hazırlıklarını tamamlayan Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle başlayan savaşın son günlerinde Türk ordusu karşı saldırıya geçerek Yunanlıları Dumlupınar'a çekilmeye zorladı. Sakarya'nın doğusu düşmandan tamamen temizlendi.

Bu zafer sonucunda;

☛ Türk'ün 1683 Viyana bozgunundan bu yana **Avrupa** karşısında devam eden çözümlüş ve gerileyiş sona erdi.

☛ İşgal devletleri arasındaki anlaşmazlıklar su yüzüne çıktı. Daha önce çekilen İtalyanların ardından şimdi Fransızlar da Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Anadolu'daki emellerinden vazgeçtiler. İngiltere ve Yunanistan Anadolu konusunda yalnız kaldılar.

Savaşın son günlerinde saldırıya geçen Türk ordusu, taarruz savaşlarında da başarılı olabileceğini ve Yurdu tamamen düşmandan temizleyebileceğini kanıtladı.

☛ Mustafa Kemal Paşa'ya Mareşallik rütbesi ve gazilik ünvanı verildi.

☛ Sovyet Rusya'nın isteği ile TBMM Hükümeti'ne başvuran üç Sovyet Cumhuriyeti (Ermenistan, Gürcistan, Azarbaycan) **Kars Antlaşması**'nı imzaladılar. Moskova Antlaşması'nın gözden geçirildiği bu antlaşma ile Doğu sınırımız kesinleşti.

Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922) :

3 Ekim 1922'de toplanan ateşkes oturumunda Türkiye'yi İsmet Paşa temsil etti. Türkiye'nin karşısında İngiltere, Fransa ve İtalya delegeleri yer aldılar. Varılan anlaşmaya göre;

☛ Yunan birlikleri Doğu Trakya'yı 15 gün içinde boşaltacaklardı.

☛ Bölgenin güvenliği için, Doğu Trakya'ya bir jandarma birliği gönderilecekti.

☛ Meriç Nehri Türk - Yunan sınır olacaktı.

☛ Türk Ordusu kesin barışın imzasına kadar, Çanakkale'de belirlenen çizgide bekleyecekti.

Bu antlaşmadan sonra İtilaf Devletleri barış konferansı-na İstanbul Hükümeti'ni de davet ettiler. TBMM, 1 Kasım 1922'de Saltanat'ı kaldırdı.

Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923) :

Önemi :

Türk Kurtuluş Savaşı'na kesin olarak son veren bu antlaşma, Türkiye Devleti'nin bağımsız vatan sınırlarını çizmiştir.

Esasları :

- 100 Meriç Nehri Türk - Yunan sınırı kabul edildi. Nehrinin batısında kalmasına rağmen Yunanlıların ödeyeceği savaş tazminatı karşılığında Karaağaç Türkiye'ye bırakıldı.
- 100 Suriye sınırı 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması esas alınarak belirlendi.
- 100 Musul sorunu nedeniyle Irak sınırının belirlenmesi, ilgili ülkelerin (Türkiye ve İngiltere'nin) ileride varacakları anlaşmaya bırakıldı.
- 100 Doğu sınırının belirlenmesinde Lozan'da tekrar onaylanan Moskova Antlaşması esas alındı.
- 100 Boğazlar, başkanı Türk olan uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakıldı. Bölge askerden arındırılacaktı. Uluslararası ticarete açık bulundurulacaktı.
- 100 Yüzyıllardır Türk ulusunun bağımsızlığına gölge düşüren kapitülasyonlar tümüyle kaldırıldı.
- 100 Yunanistan'da bulunan Türklerle Türkiye'deki Rum azınlığın karşılıklı yer değiştirmesi kabul edildi. Ancak İstanbul'daki Rumlarla Batı Trakya'daki Türkler bu uygulamanın dışında tutulacaktı.
- 100 Ortodoks - Fener Patrikhanesi'nin İstanbul'da kalması kararlaştırıldı.
- 100 Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan genel borçlar (Dünyu-u Umumiye) ile ilgili tartışmalar sonucunda Türk delegelerinin ortaya koyduğu tez kabul edildi. Buna göre, Türkiye kendi payına düşen bölümü eşit taksitler halinde nakit para esasına göre ödeyecekti.

Yabancılar tarafından açılmış olan okul ve diğer kurumlar Türkiye'nin koyacağı yasalar çerçevesinde varlığını sürdürebilecekti.

Lozan Antlaşması'nın maddelerinden de anlaşılacağı gibi, kapitülasyonlar, Ermeni yurdu, Dış Borçlarla ilgili konular Türk görüşü doğrultusunda çözümlenmiştir. Çözümü ileriye bırakılan Musul Sorunu, Şeyh Sait Ayaklanması nedeniyle 1926'da Musul'un İngiltere'ye bırakılmasıyla sonuçlanacaktır. 1939'da Hatay'ın Anavatan'a bağlanmasıyla Suriye sınırı bugünkü biçimini alacaktır.

CUMHURİYET'İN İLANI (29 Ekim 1923)

Saltanat'ın kaldırılması ve Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Cumhuriyet'in ilanına hazırlık amacıyla;

9 Ağustos 1923'te Türkiye'nin ilk siyasal partisi olan Halk Fırkası kuruldu.

1 Ekim 1923'te Türk Ordusu İstanbul'a girdi.

13 Ekim 1923'te Ankara resmen Başkent ilan edildi.

25 Ekim'de başgösteren hükümet bunalımı hazırlıkları daha da hızlandırdı. Meclis'in 29 Ekim tarihi oturumunda Cumhuriyet ilan edilerek Anayasa'ya **"Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyet"**tir. maddesi eklendi.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 Mart 1924)

Laik düzene geçişte önemli bir engel oluşturması, Halife Abdülmecit'in genç Cumhuriyetimiz için tehlikeli davranışları halifeliğin kaldırılmasını zorunlu kılıyordu. TBMM 3 Mart 1924'te halifeliğe son verdi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu çıkardı. Şer'îye ve Evkaf vekaletini kaldırdı. Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılmasını kararlaştırdı.

DEMOKRASİ DENEMELERİ

Cumhuriyet'in ilanından önce bir siyasal parti kurulmuştu. Ancak tek parti ile demokrasi anlayışı tamamen yerleşmediği gibi sorunların çözülmesi de zorlaşıyordu.

Terakkiperver Cumhuriyet Partisi : 1924 yılında Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy tarafından kurul-

du. Ancak "Partimiz din kurallarına saygılıdır" anlayışını benimzedikleri için **Şeyh Said** ayaklanmasının çıkmasına neden oldu. Sonuçta Parti TBMM'nce kapatıldı.

Serbest Cumhuriyet Partisi : 1929'da bütün Dünya'da görülen ekonomik bunalımın Türkiye'yi olumsuz yönde etkilememesi için bir parti kurulması kararlaştırıldı. Mustafa Kemal'in isteği ile Fethi Okyar Serbest Cumhuriyet Partisi'ni kurdu.

Parti Cumhuriyet aleyhtan kişilerce aşırı biçimde desteklenince kurucusu Fethi Bey tarafından kapatıldı. Bir süre sonra da **Menemen Olayı** çıkınca Fethi Bey'in haklılığı anlaşıldı.

İNKILÂPLAR

Hukuk alanında yapılan inkılâplar :

Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi (1926). İsviçre Medeni Kanunu'nun esas alınarak hazırlandığı bu kanunla Türk kadınlarına; seçme ve seçilme, boşanma, resmi nikah zorunluluğu gibi haklar verildi.

Eğitim ve Kültür alanında yapılan inkılâplar :

- ❖ *Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek eğitim ve öğretim birleştirildi. (3 Mart 1924)*
- ❖ *Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun kabul edilerek Milli Eğitim sistemi uygulamaya konuldu.*
- ❖ *Yeni Türk harfleri kabul edildi ve okuma yazma kolaylaştırıldı. (1 Kasım 1928)*
- ❖ *Türk Tarih (1931) ve Türk Dil (1932) Kurumları'nın kurulması ile Türk Tarih'i'nin objektif olarak araştırılması ve Türkçenin diğer yabancı dillerin olumsuz etkisinden kurtarılması amaçlandı.*

Sosyal alanda yapılan inkılâplar :

- ❖ *1925'te Tekke, Zaviye ve Türbeler kapatıldı.*
- ❖ *Şapka kanunu kabul edilerek fes ve sarık giyilmesi yasaklandı (1925).*

1934'te soyadı kanunu çıkarılmış sosyal dengenin daha da bozulması önlenmiştir.

1925 - 1935 yılları arasında da çeşitli ölçülerde değişiklik yapılmış çağdaş ülkeler örnek alınarak gelişme sağlanmıştır.

Ekonomik alanda yapılan inkılablar :

Daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce 18 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi ile Milli Ekonomi ilkesi benimsenmiştir.

Tarım, Ticaret ve Sanayi alanlarında önemli yenilikler yapılmıştır. Örneğin Ziraat Bankası, Etibank ve İş Bankaları kurulmuş, Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmiş, tarımda makineleşme sağlanmıştır.

ATATÜRK İLKELERİ

Temel İlkeler :

- 1. Cumhuriyetçilik
- 2. Milliyetçilik
- 3. Halkçılık
- 4. Lâiklik
- 5. Devletçilik
- 6. İnkılapçılık

Bütünleyici İlkeler :

- 1. Milli egemenlik
- 2. Milli birlik - beraberlik, ülke bütünlüğü
- 3. Özgürlük ve bağımsızlık
- 4. Akılcılık ve bilimsellik
- 5. Çağdaşçılık ve batılılaşma
- 6. Yurtta barış, Cihanda barış
- 7. İnsan ve insanlık sevgisi

ATATÜRK DÖNEMİNDE DIŞ SİYASET

Bağımsızlık savaşı kazanılmış, Lozan Antlaşması imzalanmıştı. Cumhuriyet'in ilânından sonra da yeni Türk Devleti "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesi doğrultusunda bir politika izledi.

Atatürk döneminde bu politikaya uygun olarak şu sorunlar çözümlendi :

Musul Sorunu :

1926 da İngilizlerle yapılan Ankara anlaşması uyarınca çözümlendi. Musul Irak Hükümeti'ne bırakılarak Irak sınırı bugünkü şekliyle çözümlendi.

Nüfus Değişimi :

Yunanistan'la Türkiye arasındaki bu sorun aslında Lozan Antlaşması'nda çözümlenmişti. Yunanistan bunu tek taraflı olarak değerlendirip uymayınca sorun yeniden gündeme geldi. İkili görüşmelerden sonra Lozan antlaşması'ndaki şekliyle uygulamaya konulunca sorun çözümlendi.

Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girişi

Milletler Cemiyeti, Wilson İlkeleri gereğince Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Dünya barşını sağlamak amacıyla kurulmuştu. Ancak bu kurum, İngiltere'nin önemli ölçüde etkisi altındaydı. Uygulamalarında yanlı ve hatalı davranıyordu. Bu nedenle Türkiye, bu konuda çekimser kalmıştı.

Barşçı bir politikayı benimsemiş olan Türkiye, giderek artan işbirliği ihtiyacı nedeniyle bu cemiyet içinde yerini almayaz hazırlandı.1932 Haziranı'nda davet edildi. 18 Temmuz'da da Cemiyet'in üyesi oldu.

Yabancı Okullar Sorunu :

Bu sorun da Lozan Antlaşması'nda çözümlenmişti. Daha sonra Türkiye içindeki yabancı okullar anlaşma kararlarına uymayacaklarını açıklayınca Türk Hükümeti bu şekilde davranan okulların kapatılacağını bildirdi. Böylece sorun Lozan Antlaşması'ndaki şekliyle aynen çözümlendi.

Balkan Antantı :

Atatürk'ün uzak görüşlülüğü ve barışçı çabalarının esesridir. Güçlenen Almanya ve İtalya'nın Dünya barışını tehdit eden yayılmacı emelleri, paktın imzalanmasında önemli etken-dir. 9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan arasında imzalanan bu antlaşma, ortak savunmayı öngörüyordu. Türkiye, aynı zamanda Batı sınırlarını güvence-ye almış oldu. Paktın imzalanması Türk - Yunan ilişkilerini de hızlandırdı.

Montrö Sözleşmesi :

Avrupa devletlerinin silahlanmaya başlamaları, II. Dünya Savaşı'nın ufukta belirmesi karşısında Atatürk, Boğazların sa-vunulması konusunda girişimlere başladı. 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Buna göre; Boğazlar Komisyonu kaldırıldı. Askersiz bölge ile sınırlamalara son verildi. Milletler Cemiyeti yerine boğazların güvenliği Tür-kiye ye bırakıldı. Montrö Sözleşmesi ile hem Lozan Antlaşma-sı'ndan bu yana devam eden önemli bir sorun ve eksiklik gi-derilmiş, hem de Türkiye'nin Uluslararası alanda yeri ve önemi iyice artmıştır. Boğazlar Türkiye'nin kesin denetimine girmiştir.

Sadabat Paktı :

9 Temmuz 1937'de Tahran'da, Türkiye, İran, Irak ve Af-ganistan arasında imzalandı. Bu devletler arasında dostluğu pekiştirmek, bölgede barış ve güvenliği devam ettirmek ama-cına yönelik olan bu paktla, Türkiye doğu sınırlarını da güven-lik altına aldı.

Hatay Sorunu :

20 Ekim 1921'de Fransa ile imzalanan Ankara Antlaş-ması'nda İskenderun, Antakya dolaylarında özel bir yönetim kurulması kararlaştırılmıştı. Nüfusunun çoğu Türk olan bu yö-rede, Atatürk'ün kişisel girişimleri sonucu 1938'de bağımsız Hatay Cumhuriyeti kuruldu. Ertesi yıl bu Cumhuriyet'in meclisi, Türkiye'ye katılma kararı aldı.

KRONOLOJİ

(M.Ö.)

4000	Orta Asya Uygarlığının Ön Asya'ya yayılması.
4000	Sümerlerin Çivi yazısını kullanmaya başlaması.
300 - 2000	Anadolu'da Tarih Öncesi Uygarlıkların yaşandığı devir (Truva, Alişar, Alacahöyük).
2000	Hititlerin Anadolu'yu İstilas, Akaların Yunanistan'ı İstilas, Asur Devleti'nin kurulması.
1900	Hitit Krallığının Anadolu'da kurulması.
1296	Kadeş Savaşı ve Antlaşması
1250	Fenikeliler'in İlk Kaz alfabeyi kullanması.
1200 - 676	Anadolu'da Friglerin yaşadığı dönem.
700	Lidyalıların parayı kullanmaya başlamaları.
451	Romalıların 12 Levha Kanunu'nu hazırlamaları.
300	Hunların Tarih sahnesine çıkışları.

(M.S.)

50	Hunların, Kuzey ve Güney Hunları olmak üzere ikiye ayrılması.
330	İstanbul'un kurulması.
376	Hunların Tuna boylarına doğru akınlarının başlaması.
476	Batı Roma İmparatorluğunun yıkılması.
571	Son Peygamber Hz. Muhammed'in (S.A.V.) doğması.
610	Hz. Muhammed'in peygamber oluşu.
622	Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü
632	Hz. Muhammed'in vefatı. Hz. Ebubekir'in İlk Halife seçilmesi.
673	Emevîlerin İstanbul'u kuşatması.
730	Göktürk yazıtlarından ilk anıtın diktirilmesi.
1040	Dandanakan Savaşında Gaznelilerin Selçuklulara yenilmesi.
1071	Malazgirt Meydan Savaşını Selçukluların kazanması.
1095	İlk Haçlı Seferlerinin başlaması.

1176	Miryakefalon Savaşı
1215	Büyük Şart (Magna Carta)'ın yayınlanması.
1243	Kösedağ Savaşı'nda Anadolu Selçukluların yenilmesi.
1299	Osmanlı Devleti'nin kurulması.
1353	Osmanlıların Rumeliye geçişleri Çimpe kalesinin üs olarak Bizanslılarca Osmanlılara verilmesi.
1389	I. Kosova Savaşı ve I. Murat'ın şehit edilmesiyle Yıldırım Bayezit'in hükümdar olması.
1402	Ankara Meydan Savaşı'nda Yıldırım Bayezit'in yenilerek Timur'a esir düşmesi. Fetret Devrinin başlaması.
1444	Varna Savaşı
1448	II. Kosova Savaşı
1453	İstanbul'un Fethi
1514	Çaldıran Savaşı
1516	Mercidabık savaşı
1517	Ridaniye Savaşı
1526	Mohaç Meydan Savaşı
1532	I. Viyana Kuşatması (Gazay-ı bec)
1538	Preveze Deniz Savaşı.
1566	Sigetvar Seferi ve Kanuni'nin Ölümü.
1570	Kıbrıs'ın Fethi
1639	İran'la Kasr-ı Şirin Antlaşmasının imzalanması.
1683	II. Viyana Kuşatması
1699	Karlotça Antlaşması
1740	Kapitülasyonların sürekli hale getirilmesi.
1789	Fransız İhtilali
1792	Yaş Antlaşması
1804	Sırp İsyanı'nın başlaması.
1839	Tanzimat Fermanı
1854	Osmanlıların dışarıdan ilk borç para alması.
1856	Islahat Fermanı
1869	Süvyş Kanalı'nın açılması.
1876	I. Meşrutiyet'in ilanı

1881	Atatürk'ün Doğumu
1908	II. Meşrutiyet'in ilanı
1909	31 Mart Olayı
1911	Trablusgarp Savaşı
1912	Balkan Savaşlarının başlaması.
1914	I. Dünya Savaşı'nın başlaması.
1918	I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi.
15 Mayıs 1919	İzmir'in işgali.
19 Mayıs 1919	Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı.
23 Mayıs 1919	Sultanahmet Mitingi
22 Haziran 1919	Amasya Genelgesi
7/8 Temmuz 1919	Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten çekilmesi.
23 Temmuz 1919	Erzurum Kongresi'nin açılması.
26-30 Temmuz 1919	Balikesir Kongresi
16-25 Ağustos 1919	Aiaşehir Kongresi
4 - 11 Eylül 1919	Sivas Kongresi
20 - 22 Ekim 1919	Amasya Görüşmeleri
31 Ekim 1919	Maraş'ta Sütçü İmam Olayı
27 Aralık 1919	Temsil Kurulu'nun Ankara'ya gelmesi.
12 Ocak 1920	Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması.
28 Ocak 1920	Misak-ı Milli'nin kabulü.
11 Şubat 1920	Fransızların Maraş'tan çıkarılması.
16 Mart 1920	İstanbul'un resmen işgali.
1 Nisan 1920	Fransızların Antep'i kuşatması.
10 Nisan 1920	Fransızların Urfa'dan çıkarılması.
23 Nisan 1920	TBMM'nin açılması
29 Nisan 1920	Hiyanet-i Vatanîye Kanunu'nun çıkarılması.
22 Haziran 1920	Yunanlıların Bursa ve Uşak yönünde saldırıya geçmeleri.
10 Ağustos 1920	Sevr Antlaşması'nın imzalanması.
19 Ağustos 1920	Sevr'i imzalayanların TBMM tarafından vatan haini ilan edilmeleri.
18 Eylül 1920	İstiklâl Mahkemelerinin kurulması.

3 Aralık 1920	Gömrü Barış'ının imzalanması.
6-10 Ocak 1921	I. İnönü Savaşı
20 Ocak 1921	Yeni Türk Devleti'nin İlk Anayasası'nın kabulü.
9 Şubat 1921	Antep'in düşman eline düşmesi.
23 Şubat 1921	Londra Konferansı'nın toplanması.
1 Mart 1921	Afganistan'la antlaşma imzalanması.
12 Mart 1921	İstiklâl Marşı'nın kabulü.
16 Mart 1921	Moskova Antlaşması.
23 Mart 1921	İkinci İnönü Savaşının başlaması.
5 Temmuz 1921	İtalyanların Anadolu'dan çekilmesi.
10-25 Temmuz 1921	Kütahya - Eskişehir Savaşları
5 Ağustos 1921	Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan seçilmesi.
7-8 Ağustos 1921	Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin yayınlanması.
23 Ağustos 1921	Sakarya Savaşı'nın başlaması.
19 Eylül 1921	Mustafa Kemal Paşa'ya Mareşallik rütbesi ve Gazilik ünvanının verilmesi
13 Ekim 1921	Kars Antlaşması
20 Ekim 1921	Ankara Antlaşması
20 Temmuz 1922	Mustafa Kemal'in Başkomutanlık görevinin süresiz uzatılması.
26 Ağustos 1922	Büyük Taarruzun başlaması.
30 Ağustos 1922	Başkomutanlık Meydan savaşı
9 Eylül 1922	Türk Ordusu'nun İzmir'e Girişi
18 Eylül 1922	Anadolu'nun düşmandan temizlenmesi.
11 Ekim 1922	Mudriya Ateşkesi'nin imzalanması.
1 Kasım 1922	Saltanat'ın kaldırılması.
20 Kasım 1922	Lozan Konferansı'nın başlaması.
24 Temmuz 1923	Lozan Barış Antlaşması'nın başlaması.
9 Ağustos 1923	Halk Fırkası'nın kuruluşu.
11 Ağustos 1923	II. TBMM'nin açılması.
29 Ekim 1923	Cumhuriyet'in ilânı.
3 Mart 1924	Halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunun kabulü.

17 Kasım 1924	Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kurulması.
13 Şubat 1925	Şeyh Said Ayaklanması'nın başlaması.
5 Haziran 1925	Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kapatılması.
5 Kasım 1925	Ankara Hukuk Mektebinin açılması.
25 Kasım 1925	Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması.
26 Aralık 1925	Milâdi Takvim'in kabulü.
17 Şubat 1926	Medeni Kanunun kabulü.
5 Haziran 1926	Ankara Antlaşması (Irak sınırı ve Musul sorununun çözülmesi)
1 Ekim 1927	II. TBMM'nin sona ermesi
15-20 Ekim 1927	Mustafa Kemal'in Meclis'te Büyük Nutku'nu okuması.
1 Ekim 1928	Yeni Türk Harflerinin kabulü.
15 Mayıs 1929	Deniz Ticaret Kanunu'nun kabulü.
3 Nisan 1930	Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesi.
12 Ağustos 1930	Serbest Cumhuriyet Partisi'nin kurulması.
18 Aralık 1930	Serbest Cumhuriyet Partisi'nin kapatılması.
23 Aralık 1930	Menemen Olayı
26 Mart 1931	Ölçüler Kanunu'nun Kabulü
12 Nisan 1931	Türk Tarih Kurumu'nun kurulması.
12 Temmuz 1932	Türk Dil Kurumu'nun kurulması.
18 Temmuz 1932	Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi.
1 Ağustos 1933	İstanbul Üniversitesi'nin kurulması.
21 Haziran 1934	Soyadı Kanunu'nun kabulü.
24 Kasım 1934	Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk soyadının verilmesi.
5 Aralık 1934	Türk kadınlarına Milletvekili seçimlerine katılma hakkının verilmesi.
20 Temmuz 1936	Montrö Sözleşmesi'nin imzalanması.
9 Temmuz 1937	Sadabad Paketi'nin imzalanması.
2 Eylül 1938	Bağımsız Hatay Devleti'nin kurulması.
10 Kasım 1938	Atatürk'ün aramızdan ayrılması.
30 Haziran 1939	Hatay'ın Anavatan'a katılması.
1 Eylül 1939	II. Dünya Savaşı'nın başlaması.

final yayınları

ÖSS KONUSU ANLATIMLI KİTAPLAR

ÖSS TÜRKÇE (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS TÜRKÇE (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS TÜRKÇE UYGULAMALI (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT UYG. (EA-SÖZ)
 ÖSS EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS MATEMATİK-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS MATEMATİK-2 (SAY-EA)
 ÖSS MATEMATİK-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS MATEMATİK-2 (SAY-EA)
 ÖSS GEOMETRİ-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS GEOMETRİ-1-2 (SAY-EA)
 ÖSS GEOMETRİ (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS GEOMETRİ-1-2 (SAY-EA)
 ÖSS FİZİK-1 (SÖZ-EA)
 ÖSS FİZİK-1-2 (SAY)
 ÖSS FİZİK-1 (SÖZ-EA)
 ÖSS FİZİK-1-2 (SAY)
 ÖSS FİZİK-1 (SÖZ-EA)
 ÖSS FİZİK-1-2 (SAY)
 ÖSS KİMYA-1 (SÖZ-EA)
 ÖSS KİMYA-1-2 (SAY)
 ÖSS KİMYA-1 (SÖZ-EA)
 ÖSS KİMYA-1-2 (SAY)
 ÖSS TARİH (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS COĞRAFYA (SAY-DİL)
 ÖSS COĞRAFYA (EA-SÖZ)
 ÖSS COĞRAFYA (SAY-DİL)
 ÖSS COĞRAFYA (EA-SÖZ)
 ÖSS FELSEFE (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS FELSEFE (SÖZ-EA)

ÖSS SORU BANKALARI

ÖSS TÜRKÇE (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS TÜRKÇE (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS TÜRKÇE (SAY-DİL)
 ÖSS TÜRKÇE-EDİBİYAT (EA-SÖZ)
 ÖSS MATEMATİK-GEOMETRİ (BÜT. PUAN TÜR.)
 ÖSS MATEMATİK-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS MATEMATİK-2 (SAY-EA)
 ÖSS MATEMATİK-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS MATEMATİK-2 (SAY-EA)
 ÖSS GEOMETRİ-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS GEOMETRİ-1-2 (SAY-EA)
 ÖSS GEOMETRİ-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS GEOMETRİ-1-2 (SAY-EA)
 ÖSS FİZİK-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS FİZİK-1-2 (SAY)
 ÖSS KİMYA-1 (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS KİMYA-1-2 (SAY)
 ÖSS TARİH (BÜTÜN PUAN TÜR.)
 ÖSS COĞRAFYA (SAY-DİL)
 ÖSS COĞRAFYA (SÖZ-EA)
 ÖSS COĞRAFYA (SAY-DİL)
 ÖSS COĞRAFYA (SÖZ-EA)

ÖSS DENEMELERİ

DENEME SINAVLARI
 SON 20 YILIN ÖSS SORULARI
 SON 10 YILIN ÖSS SORULARI
 KİMYA DENEMELERİ

ÖKS (Orta Öğretim Kurumlar Sınavına Haz.)

ÖKS TÜM DERHİLER SORU BANKASI
 ÖKS TÜM DERHİLER
 ÖKS MATEMATİK
 ÖKS FEN BİLİMLERİ
 ÖKS TÜRKÇE-SOSYAL BİLİMLER
 ÖKS TÜRKÇE

İ. Tagel-B. Murat-O. Düzce-I. Örskeye-O. T. Güner
 İ. Tagel-B. Murat-O. Düzce-I. Örskeye-O. T. Güner
 S. Murat-C. Vardar-A. Aslan-M. Çelikoğlu
 S. Murat-C. Vardar-A. Aslan-M. Çelikoğlu
 İlyas Örskeye
 İlyas Örskeye
 İlyas Örskeye
 S. Ertem-M. Çelikoğlu-H. Yığın
 S. Ertem-M. Çelikoğlu-H. Yığın
 Z. Çobanoğlu-A. R. Bayram-A. Zengin-B. Kuruoğlu
 Z. Çobanoğlu-A. R. Bayram-A. Zengin-B. Kuruoğlu
 Vedat Yıldız
 Vedat Yıldız
 Ferihamur Kula
 F. Kula-K. Gündoğdu
 Mustafa Bager
 Mustafa Bager
 Mustafa Erdem
 Mustafa Erdem
 Süleyman Barber
 Süleyman Barber
 Rafik Köpek
 Rafik Köpek
 İ. Kesen-A. Karataş
 İ. Kesen-A. Karataş
 Abdurrahman Erçetin
 İ. Tagel-B. Murat-C. Karaca
 İ. Tagel-B. Murat-C. Karaca
 Bülent Ulaş
 Bülent Ulaş
 Ibrahim Dursun
 İ. Tagel-B. Murat-M. E. Karı-I. Dursun

İlyas Örskeye
 İlyas Örskeye
 Hidir Acar
 Hidir Acar
 S. Murat-C. Vardar-A. Aslan-M. Çelikoğlu
 S. Murat-C. Vardar-A. Aslan-M. Çelikoğlu
 Kömürçyan
 Z. Çobanoğlu-A. R. Bayram-A. Zengin
 Z. Çobanoğlu-A. R. Bayram-A. Zengin
 Othman Doğukan
 Othman Doğukan
 Vedat Yıldız
 Vedat Yıldız
 Yelken Gündoğdu
 Yelken Gündoğdu
 Mustafa Erdem
 Mustafa Erdem
 Kömürçyan
 Kömürçyan
 Doğukan Doğukan
 İ. Tagel-B. Ulaş
 İ. Tagel-B. Ulaş
 Bülent Ulaş
 Bülent Ulaş

18 Özgün Deneme Sınavı

İsmet Yalçınkaya

Kömürçyan
 Kömürçyan
 İ. Tagel-B. Güneş
 İ. Kesen-H. Kurt-A. Cingiz
 Kömürçyan
 İlyas Örskeye

Genel Dağıtım: FİNAL PAZARLAMA

Mahmutbey Göztepe Mh. Tarhan Sk. No: 2 Bağcılar-İSTANBUL

Tel: 212 445 80 00 Faks: 212 445 62 00

www.final.com.tr